

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О. А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«_____» _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____
«_____» _____ 2023 р.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РАФТ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНІм-22
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Парамоної Євгенії Сергіївни

Керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Онищенко І. В.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

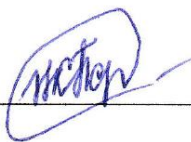
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Парамонова Євгенія Сергіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РАФТ	10
1.1. Критичне мислення як психолого-педагогічний феномен	10
1.2. Особливості розвитку критичного мислення в молодшому шкільному віці.....	19
1.3. Технологія РАФТ як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.....	23
1.4. Педагогічні умови розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ.....	28
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РАФТ	37
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання.....	37
2.2. Визначення початкового рівня розвитку критичного мислення молодших школярів	49
2.3. Експериментальна методика розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ	56
2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	70
Висновки до розділу 2.....	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	78

ДОДАТКИ	88
Додаток А	88
Додаток Б	89
Додаток В	97
Додаток Г	98
Додаток Д	99

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі соціально-економічних реформ відбуваються перетворення, які впливають на систему освіти. Ці перетворення впливають не тільки на освітній процес, але і на вимоги, що висуваються до якості підготовки здобувачів освіти. Основним завданням початкової освіти є розвиток інтелектуальних здібностей учнів, інтелектуальної гнучкості, формування здатності до засвоєння величезного потоку нової інформації і знань, які, у свою чергу, є необхідною умовою успішної адаптації особистості в мінливих умовах сучасного життя.

У Державному стандарті початкової освіти [26], Концепції «Нова українська школа» [56] наголошується на необхідності оволодіння молодшими школярами критичним мисленням, адже для досягнення успіху в соціумі здобувач освіти повинен уміти формулювати і розв'язувати проблеми, знаходити, аналізувати та систематизувати інформацію, зрозуміло викладати свої думки, критично оцінювати результати й наслідки власних дій і поведінки. Сучасна початкова освіта націлена на формування особистості, що володіє цілим спектром компетентностей, що дозволяє згодом здобувати знання самостійно. Отже, у контексті вимог НУШ проблема розвитку критичного мислення молодших школярів є актуальною.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що сутність критичного мислення досліджували К. Баханов, Е. Еніс, І. Зязюн, М. Красовицький, М. Ліпман, О. Марченко, І. Мороченкова, Р. Пауль, Л. Пироженко, О. Пометун, Л. Рибак, Д. Стіл, І. Сущенко, Ч. Темпл та ін. У дослідженнях Б. Блума, Д. Дьюї, Р. Джонсона, Д. Клустера, М. Ліпмана, К. Мередіта, Д. Огла, Д. Стіла, Д. Халперна та ін. розкрита природа, особливості та структури критичного мислення.

Теоретико-методичні засади розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти розкрито в наукових розвідках О. Белкіної, І. Большакової, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Гончаренка, Л. Колток, С. Луців,

Н. Мелекесцева Г. Мошковської, О. Пометун, О. Савченко та ін. У своїх дослідженнях учені стверджують, що критичне мислення – це активний, системний та самокерований процес, який має на меті досягнення точного розуміння інформації, формування власної думки та прийняття обґрунтованих рішень.

На сьогоднішній день існує достатня кількість засобів розвитку критичного мислення молодших школярів. На нашу думку, одним із ефективних є технологія РАФТ. Технологія РАФТ була вперше описана в 1987 році, коли була опублікована книга А. Вульф і Т. Стіла «Майстерня письма: робота над важкими частинами».

Особливості використання технології РАФТ на уроках в початковій школі є предметом досліджень таких вчених, як І. Большакова, Н. Мельник, О. Пика, О. Пометун, А. Шаповалова та ін. Автори вважають, що одним із основних завдань початкової ланки освіти є розвиток інтелектуальних умінь та формування здібностей до критичного мислення.

Отже, аналіз наукових джерел переконує, що проблема розвитку критичного мислення молодших школярів засобом технології РАФТ залишається малодослідженою як у теоретичному, так і в практичному аспектах, що переконує нас в її актуальності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему роботи з розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ.

Завдання дослідження. Відповідно до мети дослідження було поставлено такі завдання:

- 1) проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі, масовому педагогічному досвіді;
- 2) конкретизувати сутність, зміст, структуру та особливості розвитку критичного мислення в учнів початкової школи;

3) розкрити специфіку технології РАФТ як засобу розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі;

4) обґрунтувати педагогічні умови розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ;

5) розробити дослідно-експериментальну програму розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ.

Об'єкт дослідження – процес розвитку критичного мислення молодших школярів.

Предмет дослідження – система роботи з розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі технології РАФТ.

Гіпотеза дослідження: розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі технології РАФТ буде ефективним за таких умов:

1) урахування вікових та індивідуальних особливостей мислення молодшого шкільного віку;

2) органічне включення технології РАФТ у структуру уроків мовно-літературної освітньої галузі;

3) поетапне, системне та цілеспрямоване використання технології РАФТ на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження нами було використано такі методи:

– теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, абстрагування);

– емпіричні (вивчення шкільної документації, узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, бесіда, анкетування, педагогічний експеримент);

– методи математичної статистики.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі двох закладів освіти, зокрема Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради та Райпільського ліцею Межівської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес початкової школи основних положень системи розвитку критичного мислення молодших школярів засобом технології РАФТ. Результати дослідження та висновки можуть бути використані студентами-практикантами та вчителями початкових класів для більш успішного оволодіння учнями навичками інтелектуальної діяльності, а також у майбутній професійній діяльності автора, при написанні наукових та методичних публікацій.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано на таких конференціях:

1) I Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Освіта XXI століття: аксіологічний вимір» (Нікополь, КЗ «Нікопольський фаховий педагогічний коледж» ДОР», 02 грудня 2022 р.);

2) X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції «Науковий простір студента: пошуки і знахідки» (Київ, УДУ імені Михайла Драгоманова, 31 березня 2023 р.);

3) II Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Освіта XXI століття: аксіологічний вимір» (Нікополь, КЗ «Нікопольський фаховий педагогічний коледж» ДОР», 19 травня 2023 р.).

Досліджувану тему розкрито в таких публікаціях:

1. Парамонова Є. Теоретичні засади формування критичного мислення молодших школярів засобами технології РАФТ. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання*: збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. № 14. С. 271–275.

2. Парамонова Є. С. Особливості використання технології РАФТ в освітньому процесі Нової української школи як засобу розвитку критичного

мислення молодших школярів. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 2 грудня 2022 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2022. С. 215–219.

3. Парамонова Є. Педагогічні умови розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами технології РАФТ. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки* : матеріали X Всеукраїнської науково-практичної студентської інтернет-конференції (31 березня 2023 року): збірник тез. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. Част. 1. С. 472–475.

4. Парамонова Є. С. Рівні сформованості критичного мислення молодших школярів. *Освіта XXI століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 19 травня 2023 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2023. С. 308–311.

5. Парамонова Є. Теоретичні засади формування критичного мислення молодших школярів засобами технології РАФТ. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання*: збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. № 16. С. 91–94.

6. Онищенко І. В., Парамонова Є. С. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобом технології РАФТ : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 100 с.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, супроводжуваних висновками, загальних висновків, списку використаної літератури (108 позицій), 5 додатків. Повний обсяг роботи – 100 сторінок, з яких 77 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РАФТ

1.1. Критичне мислення як психолого-педагогічний феномен

Зацікавленість до сучасної школи викликана значними змінами в освітній системі України під час переходу на нові освітні стандарти, які передбачали подолання репродуктивних стилів навчання та започаткування нових освітніх програм, заснованих на пізнавальній активності та самостійному мисленні учнів.

Сучасна початкова освіта націлена на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, що володіє цілим спектром компетентностей, що дозволяє згодом здобувати знання самостійно. У Концепції «Нова українська школа» наголошується на необхідності оволодіння молодшими школярами критичним мисленням, яке є наскрізним умінням для усіх ключових компетентностей [56].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що сутність критичного мислення досліджували В. Болотов, С. Вєсклер, Е. Еніс, Г. Ліпкіна, М. Ліпман, О. Марченко, І. Мороченкова, Р. Пауль, О. Пометун, Л. Рибак, Д. Стіл, І. Сущенко, Ч. Темпл та ін. Проблему розвитку критичного мислення досліджували такі науковці, як К. Бабанов, О. Белкіна, Л. Брунер, І. Зязюн, М. Красовицький, В. Олійник, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун та ін.

Досліджуючи проблему розвитку критичного мислення, ми звернулися до розгляду таких ключових понять, як «критика», «критичність», «критичність мислення».

У грецькій мові «критика» (κρίτικῆ) – це мистецтво розбирати, міркувати.

У «Словнику української мови» подано таке визначення «критики»: «розгляд і оцінка когось, чогось із метою виявлення та усунення вад, хиб» [73, с. 350],

Вільна енциклопедія «Вікіпедія» критику визначає як «розгляд якогось явища, предмета, особи; його аналіз та оцінка згідно з існуючими нормами, масштабами, цінностями» [44].

Критичність – це властивість за значенням прикметника «критичний»: «містить в собі критику; володіє здатністю до критики» [73, с. 352].

Таким чином, аналіз поняття «критика» доводить, що воно тісно пов'язано із такими поняттями, як «критичність» і «критичний». Припускаємо, що критичне мислення – мислення, що володіє здатністю до критики або містить її.

У психолого-педагогічній науці дослідники (А. Байрамов, П. Блонський, С. Векслер, А. Липкіна, Л. Рибак, В. Синельников та ін.) довели, що критичність мислення є найважливішим процесом, що характеризує продуктивну навчальну діяльність.

Перша згадка про критичність мислення з'явилася в роботах А. Біне. Він розглядав критичне мислення як мислення, засноване на логіці.

В. Клименко, розглядаючи якості розуму, виділяв найбільш важливу з них, зокрема критичність, що полягає в умінні оцінювати свої припущення і відмовлятися від них, якщо вони не задовольняють вимоги [35, с. 11].

Критичність мислення, на думку І. Коротуна, – це така якість мислення, яке дозволяє контролювати відповідність розумової діяльності закономірностям об'єктивної дійсності, забезпечуючи таким чином об'єктивність суб'єктивним (ідеальним) результатами пізнання [39, с. 21].

Учений виділяє чотири функції критичності мислення:

- оціночно-перевірочна (контроль пізнавальної діяльності та перевірка отриманих знань);
- стимулююча (пошук нових знань, формування потреби в нових ідеях і вирішеннях);

- коригувальна (раціональне обмеження зони пошуку для більш необхідної інформації);
- прогнозувальна (передбачення результатів діяльності) [39, с. 22].

М. Лук'яненко розглядає критичність як свідомий процес мислення, при якому важливою є можливість усвідомлення помилки. Критичність мислення – це якість розумового процесу, яка спрямована на отримання нових знань і на виправлення помилок, оцінку і аналіз отриманої інформації [48, с. 9].

Л. Ткаченко визначає критичне мислення як властивість особистості та описує його як мислення самостійне, відповідальне, неупереджене. Носій критичного мислення характеризується допитливістю та гнучкістю, наявністю певного рівня сумніву, здатністю до з'ясування причин і передбачення наслідків, до пошуку альтернативних рішень через об'єктивне оцінювання припущень; є засобом від маніпулятивних впливів та сприяє самовдосконаленню індивіда через особистісну рефлексію. Також автор виділяє складові критичного мислення [82, с. 33].

На думку С. Терно, критичне мислення є усвідомленим, самостійним, рефлексивним, цілеспрямованим, обґрунтованим, контрольованим і самоорганізованим процесом. Важливими компонентами критичного мислення, на думку науковця, є такі: схильність до сумнівів, самостійність та гнучкість, пошук доказів, перевірка обґрунтованості здобутих знань [78].

С. Тарасенко вважає, що критичне мислення – це вміле відповідальне мислення, яке дає можливість особистості формулювати надійні вірогідні судження, так як засновується на визначених критеріях, самокоректується, а також впливає з конкретного контексту [76].

Погоджуємося із М. Едвардсом, який, вивчаючи творчість Е. Глейзера, наголошує, що критичне мислення передбачає наявність установок і готовності до його застосування. Так, критичне мислення передбачає інтелектуальну роботу, засновану на знаннях логіки, для знаходження доказів і логічних аргументів при вирішенні конкретних життєвих завдань [102].

Американський філософ і педагог Дж. Дьюї ототожнює критичне мислення з рефлексивним, яке має на увазі послідовний порядок ідей. У своєму дослідженні він виділяє два основні процеси рефлексивної діяльності: процес сумніву і процес дослідження, що підтверджує або спростовує дану думку. Тим самим, потребу вирішення сумніву встановлює мету думки, яка спонукає природну допитливість і стимулює до критичного мислення [28].

Таким чином, критичне мислення займає важливе місце при вирішенні складних проблем, дозволяє привчати учнів до самостійного планування своїх дій, цілеспрямованого аналізу та оцінки інформації, вибору розумного рішення в проблемній ситуації.

Так, соціальна роль критичного мислення полягає у розвитку комунікативних компетенцій, вміння працювати в колективі, аргументовано висловлювати свою точку зору і шанобливо ставитися до чужої думки, сприяючи формуванню основних компетенцій в учнів.

У 1962 р. американський педагог Р. Енніс подав таке трактування поняття «критичне мислення»: «критичне мислення – це правильне оцінювання тверджень (висловлювань), але згодом допрацьовує це визначення як обдумане (обґрунтоване) рефлексивне мислення про те, у що варто вірити і що робити» [103].

Згідно з концепцією Р. Енніс, критично мисляча людина повинна володіти певними здатностями і вміннями: оцінювати надійність джерел; встановлювати умовиводи; оцінювати важливість аргументів; розвивати і доводити свою точку зору; планувати експерименти і оцінювати їх цілі; визначати необхідні терміни для виконання поставлених задач; бути сприйнятливим до нового; намагатися бути добре поінформованим; приходити до обґрунтованих висновків [103].

Відповідно до поглядів Р. Енніс, сформоване критичне мислення передбачає пошук найбільш вірного і ефективного вирішення; ясне і зрозуміле пояснення своєї думки, доводів і умовиводів; розвиток комунікативних і риторичних навичок. Більш того, критичне мислення передбачає наявність

морально-етичного компонента – вміння поважати співрозмовника, його почуття і думки; проявляти симпатію і участь; вміти слухати і чути [103].

Американський учений у галузі теорії і практики критичного мислення Р. Пол зазначає, що критичне мислення – дисципліноване, самоспрямовуюче і саморегульоване мислення, яке ілюструє досконалість мислення. Він виділяє дві форми критичного мислення: слабкий сенс критичного мислення, коли індивід враховує думку тільки однієї специфічної групи, і сильний зміст критичного мислення, коли індивід бере до уваги думки та інтереси різних груп. У результаті сформоване критичне мислення передбачає формулювання важливих питань і проблем, оцінку відповідної інформації, пошук і аналіз обґрунтованих рішень, ефективну взаємодію з іншими в проблемних ситуаціях [106].

Погоджуючись з думкою Р. Пола, вважаємо, що критичне мислення має на увазі процес самовдосконалення і свідомої установки на поліпшення якості свого мислення, що є важливою умовою в епоху освітніх тенденцій до безперервної освіти [106].

Н. Цьома вказує на те, що критичне мислення можна сприймати за двома блоками: змістовним та операційним [91, с. 215].

До змістовного блоку критичного мислення автор відносить:

1) загальнометодологічні принципи, такі як визнання важливості самокорекції методу дослідження, уважність до процедур дослідження, врахування різних точок зору та готовність бути критичним як у відношенні до інших, так і до себе;

2) стратегії, такі як поділ проблеми на частини, розв’язання більш простих проблем, що відображають певні аспекти основної проблеми, використання смислових і графічних організаторів для представлення проблеми різними способами, розгляд окремих випадків для кращого усвідомлення проблеми.

До операційного блоку входять такі уміння й здатності:

1) визначати проблему та встановлювати зв’язки між суперечностями;

- 2) доводити, тобто добирати прийнятні, відповідні та логічно несуперечливі аргументи;
- 3) виявляти контраргументи;
- 4) помічати факти, які суперечать власному переконанню;
- 5) обґрунтовувати;
- 6) оцінка та вибір альтернатив, розуміння обмежень, які впливають на висновок;
- 7) спростування (фальсифікація);
- 8) узагальнювати;
- 9) формулювати гіпотези;
- 10) робити висновки.

Узагальнимо особливості критичного мислення у вигляді таблиці (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Особливості критичного мислення

Змістовний блок	Операційний блок
1. Загальнометодологічні принципи (визнання важливості самокорекції методу дослідження, уважність до процедур дослідження, врахування різних точок зору та готовність бути критичним як у відношенні до інших, так і до себе).	1. Уміння визначати проблему та встановлювати зв'язки між суперечностями. 2. Уміння формулювати гіпотези. 3. Уміння доводити. 4. Здатність виявляти контраргументи. 5. Здатність помічати факти, які суперечать власному переконанню.
2. Загальні стратегії (поділ проблеми на частини, розв'язання більш простих проблем, що відображають певні аспекти основної проблеми, використання смислових і графічних організаторів для представлення проблеми різними способами, розгляд окремих випадків для кращого усвідомлення проблеми).	1. Уміння обґрунтовувати. 2. Уміння робити оцінку та вибір альтернатив, розуміння обмежень, які впливають на висновок; 3. Здатність до спростування. 4. Уміння узагальнювати. 5. Можливість робити висновки.

Отже, аналіз наукової літератури з проблем формування критичного мислення дозволив встановити, що критичне мислення – це комплексне явище, яке зводиться не тільки до певного набору інтелектуальних умінь і

навичок, а й передбачає усвідомлення процесу свого мислення, наявність установок і готовності використовувати вміння та навички в навчальній діяльності.

Погоджуємося із думкою Н. Цьоми, що М. Ліпману вдалося відобразити відмінність критичного мислення від звичайного [91, с. 214]. Порівняльна характеристика побутового / повсякденного і критичного мислення представлена в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Порівняльна характеристика побутового / повсякденного і критичного мислення

Характерні ознаки побутового / повсякденного мислення	Характерні ознаки критичного мислення
Прийняття інформації без критичного аналізу.	Розгляд різних можливих тлумачень інформації.
Групування понять на основі асоціацій.	Розуміння принципів та механізмів.
Формування припущень без належних підстав.	Побудова гіпотез.
Випадкове об'єднання фактів та явищ.	Логічна класифікація фактів та явищ з обґрунтуванням.
Висловлювання неаргументованих думок та суджень, спираючись на інтуїтивні здогадки.	Висловлювання аргументованих думок.
Вираження стихійних уподобань.	Висловлення зважених та оцінених суджень.
Формулювання суджень без використання чітких критеріїв.	Формулювання суджень на основі конкретних критеріїв.
Спонтанне формулювання висновків.	Логічне формулювання висновків, що випливають із попереднього критичного аналізу фактів та явищ.

Як інтеграційний процес критичне мислення спрямоване на досягнення основної мети освіти – формування всебічно розвиненої і гармонійної особистості, готової до самостійної постановки цілей і вибору шляхів її досягнення, і передбачає наявність установок і готовності до набуття та використання умінь як у навчальній діяльності, так і в повсякденному житті, що є необхідною умовою успішної діяльності людини в умовах сучасних перетворень.

Н. Цьома визначає такі характеристики критичного мислення: самостійність, визначення проблем, ухвалення рішень, чітка аргументованість та врахування соціальних аспектів [91, с. 214]. Розглянемо їх детальніше.

1. Самостійність визначається тим, що кожна людина є єдиним джерелом свого мислення, висловлювання своїх думок, переконань та ідей. Критичне мислення виявляється в індивідуальному підході до роздумів.

2. Визначення проблеми є важливим етапом критичного мислення, оскільки розв'язання проблеми стимулює особу розглядати ситуацію з критичної точки зору. Збір інформації стає необхідним етапом для обґрунтованого мислення.

3. Прийняття рішення є заключним етапом процесу критичного мислення, який дозволяє знайти оптимальний варіант вирішення поставленої проблеми.

4. Чітка аргументація є важливою частиною критичного мислення, оскільки особа повинна підтримати своє рішення переконливими аргументами, розкриваючи, чому воно є найкращим.

5. Соціальність виражається в тому, що людина завжди взаємодіє з іншими у соціумі. Критичне мислення розвивається через комунікацію, дискусії та обмін ідеями, допомагаючи особі уточнювати та вдосконалювати свої погляди.

Теоретичний аналіз дозволив встановити, що критично мисляча людина повинна володіти такими здібностями та вміннями, як постійне прагнення до отримання нових знань, пошуку вірного рішення, сумнів у загальноприйнятих істинах, усвідомлення процесу мислення і прагнення його поліпшити, вироблення власної думки, постановка цілей, потреба в аналізі та оцінці, умінні працювати в колективі і враховувати думку інших, знаходити і виправляти помилки, приймати рішення в різних ситуаціях [5, с. 104].

Звідси випливає, що критичне мислення можна розглядати як інтегративну властивість особистості, так як воно встановлює взаємозв'язок

між наявними та новими знаннями, професійними і повсякденними вміннями учнів, особистісними якостями і педагогічним впливом.

Отже, критичне мислення – це інтегративна властивість особистості, яка передбачає узагальнення, поєднання та розвиток цілого спектра якостей, умінь учня і соціально значущих рис, що сприяють всебічному і гармонійному розвитку особистості. Критичне мислення дозволяє привчати здобувачів початкової освіти до самостійного планування своїх дій, цілеспрямованого аналізу та критичної оцінки інформації, вибору розумного рішення в проблемній ситуації.

Критично мислити означає:

- аналізувати інформацію (здатність розбиратися в складних текстах, даних або ситуаціях та виділяти головну ідею або ключові аспекти);
- оцінювати докази (можливість критично оцінювати докази, які підтримують певне твердження, та визначати їхню надійність та значення);
- виявляти аргументи (здатність розрізняти аргументи, логічні висновки від загальних тверджень, виявляти аргументи «за» та «проти»);
- ставити запитання (уміння ставити запитання, які допомагають розкрити інформацію та виявити недоречності в аргументації);
- розуміти контекст (уміння брати до уваги контекст та обставини при аналізі інформації або рішень);
- розвивати альтернативні погляди (здатність розглядати різні точки зору та враховувати альтернативні варіанти);
- приймати обґрунтовані рішення (можливість взяття до уваги всіх аспектів питання і прийняття обґрунтованих рішень);
- комунікувати чітко (навичка передачі своїх думок та аналізу інформації зрозуміло та лаконічно).

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури із проблеми формування і розвитку критичного мислення дозволяє трактувати дане поняття таким чином: критичне мислення – це сукупність мислительних

операцій, що виявляються у здатності аналізувати, порівнювати та оцінювати інформацію, свідомо вибирати, приймати обґрунтовані рішення. Сформоване критичне мислення дозволяє розв'язувати складні проблеми, планувати свої дії, робити цілеспрямований аналіз та оцінку інформації, здійснювати вибір розумного рішення в проблемній ситуації, передбачає ефективну взаємодію з іншими в проблемних ситуаціях.

1.2. Особливості розвитку критичного мислення в молодшому шкільному віці

Однією із основних задач сучасної школи є формування у кожної дитини навичок активної участі в розв'язанні ключових питань колективу, вміння формулювати, чітко висловлювати та відстоювати свою точку зору, а також поважати думки інших людей. Необдумане прийняття встановлених істин не є ефективним методом підготовки здобувачів освіти до дорослого життя.

Психічний та особистісний розвиток особистості молодшого школяра визначається специфікою його соціальної ситуації розвитку – процесом навчання в початковій школі. На цьому етапі основною діяльністю є навчання, яке ґрунтується на пізнавальному інтересі та новій соціальній позиції.

Провідною діяльністю в молодшому шкільному віці (6/7–10/11 р.) є навчальна діяльність у початковій школі. Цей період характеризується інтенсивністю розвитку інтелекту учнів та пізнавальних психічних процесів процесів, зокрема таких, як сприйняття, мислення та пам'ять.

Мислення учнів початкових класів перебуває на перехідному етапі розвитку, коли наочно-образне мислення переходить до словесно-логічного та понятійного. Словесно-логічне мислення формується поетапно протягом молодшого шкільного віку.

Дітям молодшого шкільного віку характерне переважно наочно-образне мислення. При розв'язанні завдань вони використовують реальні предмети або їх візуалізацію (зображення). У них спостерігається поглиблення

і розширення мислення, що полягає у глибокому розумінні змісту засвоєних понять, набуття нових понять та вправному оперуванні ними.

З початком навчання у школі дитина переходить від конкретного чуттєвого сприймання світу до розуміння, вираженого в абстрактних поняттях. Об'єкти із конкретними властивостями учнями молодшого шкільного віку поступово починають тлумачитися науково. У молодших школярів протягом чотирьох років навчання формуються та розвиваються мисленнєві операції, які включають в себе здатність до аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування та узагальнення.

Учені Л. Біденко, О. Леонт'єв, В. Бондар вказують, що до третього класу навчання, мислення учнів переходить на новий рівень, що вимагає від учителя демонстрації зв'язків, які можуть існувати між окремими елементами засвоєних знань. В. Сіткар зазначає, що до третього класу діти оволодівають класифікацією, у них розвивається аналітико-синтетичний тип діяльності. Це свідчить про те, що починає формуватися формально-логічне мислення [72].

Розвиток мислення значною мірою залежить від рівня розвитку когнітивних процесів. Аналіз поступово переходить від практично-дієвого до чуттєвого, а далі до розумового. Синтез удосконалюється шляхом переходу від простого до більш складного. Аналіз для молодших школярів постає як більш легкий процес. Він розвивається значно швидше, ніж синтез, хоча обидва процеси є тісно пов'язаними (чим глибший аналіз, тим повніший синтез). Порівняння на даному віковому періоді розвивається в напрямку від несистематичного, що зорієнтований на зовнішні ознаки, до систематичного, планового. Слід зауважити, що учні початкової школи починають поступово усвідомлювати власні пізнавальні процеси і намагаються управляти ними.

Американський філософ Д. Дьюї підкреслює, що головною метою інноваційної освіти є не лише передача інформації учням, але й акцент на розвиток критичного мислення. Освіта має бути зорієнтованою на майбутнє, що неможливо наперед передбачити. Таким чином, пріоритетним завданням є

розвиток навичок і вмінь, які дозволяють адекватно оцінювати нові ситуації і розробляти стратегії розв'язання проблем, що можуть виникати.

Прийоми розвитку критичного мислення надають сучасному вчителю НУШ певний набір методичних прийомів, які необхідно використовувати на різних рівнях навчання, у різних предметних галузях, у різних видах і формах роботи. Їхня сила в тому, що вони зосереджені не на запам'ятовуванні, а на осмисленому творчому процесі пізнання світу, ставлячи запитання молодшим школярам і творчо його розв'язуючи.

На думку О. Арделян, процес розвитку критичного мислення є інтеграційним процесом освіти, оскільки торкається різних сфер розвитку, становлення і формування особистості та включає:

- цілеспрямований процес впливу на особистість з метою її всебічного розвитку;
- процес передачі раніше накопичених і набутих нових знань, які є невід'ємною частиною педагогічного процесу;
- соціальний процес, так як обговорення ідей відбувається в колективі;
- процес використання знань для аналізу, синтезу та оцінки ситуацій чи проблем, які є складними і мають багатозначний характер;
- інтелектуальний процес, спрямований на розв'язання широкого кола повсякденних і особистих проблемних ситуацій;
- спільний процес діяльності вчителя і учнів, у ході якої здійснюється розвиток учня, його освіта і виховання, які спрямовані на досягнення цілей освіти [3, с. 78].

О. Швець зауважує, що розвиваючи критичне мислення молодших школярів, необхідно пам'ятати про право учнів на допущення помилок, оскільки для педагога помилка учня відкриває можливість визначити конкретні труднощі, з якими він зіштовхується у даний момент. Якщо дитина здатна самостійно виправляти свої помилки, це є підставою для високої оцінки [94].

У методичній літературі виокремлюють різні підходи до типології технологій розвитку критичного мислення. Л. Колток розробила класифікацію методів розвитку критичного мислення в учнів початкової школи, в основу якої поклала різноманітні уміння критично мислити. Зокрема, дослідниця виділяє такі уміння критично мислити та методи розвитку критичного мислення, які цьому сприяють:

- уміння ставити запитання;
- уміння висувати припущення;
- уміння переконливо висловлювати та аргументувати власну думку;
- уміння критично читати;
- уміння синтезувати інформацію;
- уміння здійснювати рефлексію [37, с. 69].

М. Козир і М. Грабовська зауважують, що створення чіткого алгоритму діяльності учителя з формування критичного мислення в учнів вимагає напруженої роботи, проте можна виділити певні умови, створення яких спонукає і стимулює учнів до критичного мислення. Основні з них включають:

1. Час. Надання достатньої кількості часу є важливою умовою формування критичного мислення учнів. Цей час може бути використаний для збору та обробки інформації, вибору оптимального рішення, а також для підготовки до уроку та його наступного вивчення.

2. Очікування ідей. Важливо, щоб здобувачі освіти усвідомлювали свободу висловлювання своїх думок чи ідей у будь-якій формі, розуміючи, що цей спектр може виявитись різноманітним та неочікуваним.

3. Спілкування. Сприяння активному обміну думками – необхідна умова для формування критичного мислення. Можливість спілкування дозволяє учням бачити власну роль у вирішенні проблем та внеску в процес.

4. Цінування думок інших. Учні повинні розуміти важливість врахування різноманітних точок зору для знаходження оптимального рішення.

5. *Активна позиція.* Забезпечення вільної від жартів та глузувань обстановки стимулює учнів працювати на більш високому рівні та розвивати нестандартне та критичне мислення.

6. *Віра в сили учнів.* Учні повинні бути впевненими, що вони можуть висловлювати свої думки та приносити важливий внесок у вирішення проблем [36].

Отже, розвиток критичного мислення молодших школярів є актуальним і надважливим завданням НУШ. З раннього дитинства слід привчати дітей формулювати думки, оцінки, судження, переконання. Розвиток критичного мислення є складним і тривалим процесом, який передбачає організовану та поетапну розумову діяльність учнів під керівництвом педагога. Критичне мислення учнів початкової школи формується й розвивається під час обробки інформації, розв'язання задач, аналізу проблем, оцінки ситуацій, вибору раціональних способів діяльності. Основні педагогічні чинники, що сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів, включають в себе аспекти часу, очікування ідей, вільного спілкування, поваги до думки інших, активної життєвої позиції та віри у власні здібності.

1.3. Технологія РАФТ як засіб розвитку критичного молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі

Критичне мислення є важливою навичкою, що дозволяє людині приймати розсудливі та обґрунтовані рішення як у особистому, так і в суспільному житті. Навички аналізу інформації, урахування різних точок зору, критичного оцінювання подій та явищ, прийняття рішень на основі об'єктивного аналізу даних, а також уміння ефективно функціонувати в медійному просторі є ключовими навичками для успіху в сучасному світі.

Ефективним засобом розвитку критичного мислення є технологія РАФТ. Технологія РАФТ – це педагогічний прийом, який спрямований на написання

висловлювань певної тематики. Тексти можуть відрізнятися за жанром і оформленням. Така стратегія навчає учнів дивитись на тему з різних сторін і точок зору, вчить навичкам писемного мовлення. Це один зі способів розвитку критичного мислення, формування системи суджень, сприяння розвитку умінню аналізувати інформацію, зміст, проблему, формулювання власних обґрунтованих висновків, давати оцінку [87, с. 4].

Ідеї технології РАФТ сьогодні є надзвичайно актуальними, оскільки сприяють успішному розв'язанню нових освітніх завдань. Результати аналізу науково-педагогічної та методичної літератури засвідчили, що технологія РАФТ сьогодні досліджена не достатньо. Це інноваційний метод передачі інформації та визначення завдань, який донедавна застосовувався тільки в обмеженій кількості українських шкіл. Значний внесок у вивчення проблеми використання технології РАФТ в освітньому процесі початкової школи зробили І. Большакова, Н. Мельник, О. Пика, О. Пометун, А. Шаповалова та ін. Автори вважають, що одним із основних завдань освіти є розвиток інтелектуальних здібностей і формування здібностей до критичного мислення, готових справлятися з різними навчальними і життєвими ситуаціями.

РАФТ (від англ. raft – «пліт») – це стратегія розвитку критичного мислення, спрямована на створення цікавих та унікальних текстів. Акронім РАФТ утворений від початкових літер слів: R – role (роль), A – audience (аудиторія), F – format (формат), T – topic (тема).

Суть РАФТ полягає в тому, що здобувач освіти обирає для себе певну роль і пише текст не власноруч, а від імені цієї ролі. Для учнів, які відчують страх та невпевненість у собі, цей підхід є справжнім порятунком, оскільки він сприяє зняттю страху перед самостійним висловлюванням. Після цього важливо визначити, для кого призначається текст, який їм потрібно написати.

Перераховані вище параметри значно впливають на формат тексту, такого як лист або твір. На підсумковому етапі роботи вибирається тема. Усі ці етапи можна проводити в зворотному порядку або одночасно. Індивідуальний вибір теми може бути оптимальним, але спільна робота в

парах на початкових етапах може збагатити ідеї та привести до більш насиченого контенту. Після цього аналіз запропонованих варіантів з усім класом може забезпечити додаткові погляди та поради [46, с. 36].

Для застосування методу РАФТ-технології педагогу слід визначитися з темою. Вона повинна бути цікавою і актуальною. При проведенні подібного уроку потрібна наявність глибоких знань із заданої теми, фантазія і акторська майстерність.

Перед заняттям потрібно підготувати таблицю, можна просто намалювати її на дошці. Варто пам'ятати, що при обговоренні всіх граф вчителю необхідно буде зафіксувати всі судження так, щоб вони були видні учням протягом всього уроку, тому що постійно потрібно звертатися до них, обговорювати, аналізувати і доповнювати.

Зразок опорної РАФТ-таблиці подано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Таблиця РАФТ

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Хто Я? Хто може написати дану тему? (виявлення групи персонажів, які можуть описувати подію та вибір своєї ролі)	Для кого я буду писати? (виявлення одного або групи персонажів чи реальних людей, вибір адресату тексту)	В якій формі буде написано текст? (вибір жанру, типу, стилю)	Про що я буду писати? (які ідеї донесу до слухачів?)

Технологія РАФТ визначає чотири ключові параметри для будь-якої розповіді або твору:

Р – роль (Хто є розповідачем? Від чийого імені відбувається розповідь?).

А – аудиторія (Для кого призначений цей текст?).

Ф – формат (У якій формі представлено повідомлення?).

Т – тема (Про що йде розповідь? Яка основна ідея або тема тексту?).

Бажано мати і наочний матеріал, що дозволяє краще зрозуміти суть питання, відчути оточення персонажа, сприяти втіленню в нього.

Залежно від структури та використаних методів розвитку критичного мислення, виділяють три основні стадії РАФТ-технології.

1. *Стадія виклику.* Основним завданням на даному етапі є активізація учнів, мотивування їх до активної участі в процесі. Оптимально використовувати методи, які спроможні зацікавити та залучити всіх учасників групи. Найбільш поширеними є метод асоціацій і мозкового штурму.

2. *Стадія осмислення.* Базується на роботі з підручником чи додатковим матеріалом. На цьому етапі учні отримують нову інформацію, роблять помітки та вносять зауваження в зошити.

3. *Стадія рефлексії.* Етап рефлексії передбачає аналіз та усвідомлення пройденого матеріалу. Учні обговорюють та порівнюють раніше засвоєні факти і нову для них інформацію. Для досягнення кращого ефекту рекомендується використання наочного матеріалу із заданої теми: фотографій, слайдів, зразків. Це сприяє закріпленню отриманих знань і формуванню обговорюваного способу.

Розглянемо сфери застосування РАФТ-технології.

РАФТ-технологія може активно застосовуватися практично на будь-яких предметах. Наведемо приклади: на уроках літературного читання, для обговорення персонажів будь-яких творів, розуміння сутності поняття «письменник», «поет», для написання сценаріїв невеликих літературних постановок; а також при профорієнтації (при розгляді людей певних професій: журналістів, військовослужбовців, вчителів та ін.).

Для закріплення матеріалу може бути використане коротке фронтальне опитування. Підсумком уроку повинне стати обговорення виконаної роботи, аналіз результатів, виділення основних сумарних моментів оповідань. В якості домашнього завдання виступає повторення пройденого матеріалу і складання сінквейну – неримованого вірша, що складається з 5 рядків, в кожному з яких є набір заданих слів.

Використання технології РАФТ розвиває різноманітні навички учнів (табл. 1.4.)

Таблиця 1.4.

Навички, які розвиває технологія РАФТ

Навички	Характеристика
1. Розвиток навичок письма	Учні навчаються ефективно висловлювати свої думки, користуючись різними стилями письма та жанрами відповідно до вибраного формату. Вони також розвивають навички грамотного виразу та правильного синтаксису.
2. Розвиток критичного мислення	Вибір ролі та формату спонукає учнів досліджувати питання з різних точок зору і розвивати здатність аналізувати та оцінювати інформацію.
3. Розвиток творчості	Використання різних ролей та форматів дозволяє учням виразити свою творчість і фантазію при створенні текстів.
4. Розвиток навичок комунікації	Вибір аудиторії вимагає від учнів адаптувати своє повідомлення до конкретної аудиторії та зрозуміти її потреби та очікування.
5. Емпатія та розуміння різних точок зору	Вибір ролі допомагає учням пережити світогляди та думки інших людей, що сприяє розвитку емпатії та розуміння різних точок зору.
6. Оцінювання і критика	Учні навчаються оцінювати свою роботу та роботу інших, враховуючи цілі та критерії завдання.
7. Розвиток навичок аргументації	Учні навчаються аргументувати свої думки та позиції, доказуючи їх з використанням конкретних аргументів та доказів

Отже, ефективним засобом розвитку критичного мислення є технологія РАФТ. Цей метод дозволяє організувати процес взаємодії здобувачів початкової освіти з інформацією з метою побачити ситуацію з різних сторін, глибше проникнути в сутність речей, зрозуміти їх особливості та характерні риси. Стратегія РАФТ сприяє більш повному зануренню учнів у предметний зміст, їх самореалізації, що змушує проявляти творчість, активність, імпровізувати, аналізувати можливі дії в заданих обставинах, давати моральну оцінку подіям, процесам і особистостям. За допомогою технології РАФТ учні початкових класів вчаться створювати цікаві і оригінальні тексти, самостійно знаходити і аналізувати інформацію, об'єктивно і критично оцінювати свої знання.

1.4. Педагогічні умови розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ

У Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти наголошується на необхідності оволодіння молодшими школярами критичним мисленням, адже для досягнення успіху в соціумі здобувач освіти повинен уміти формулювати і розв'язувати проблеми, знаходити, аналізувати та систематизувати інформацію, зрозуміло викладати свої думки, критично оцінювати результати й наслідки власних дій і поведінки.

Успішний розвиток критичного мислення учнів вимагає забезпечення відповідних педагогічних умов. На нашу думку, розвиток критичного мислення молодших школярів в освітньому процесі Нової української школи буде ефективним за таких **педагогічних умов**:

- 1) урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів;
- 2) поетапності у роботі з розвитку критичного мислення в молодших школярів;
- 3) врахування компонентів (складових) критичного мислення.

Розриємо вказані умови.

***Перша умова** – урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів.*

Однією з важливих педагогічних умов розвитку критичного мислення є врахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів. У молодшому шкільному віці відбувається інтенсивний розвиток інтелекту учнів. Розвиваються і перетворюються в регульовані довільні процеси такі психічні функції, як мислення, сприйняття, пам'ять.

Мислення молодшого школяра знаходиться на перехідному етапі розвитку, коли відбувається перехід від наочно-образного до словесно-

логічного та понятійного. Процес формування словесно-логічного мислення відбувається протягом молодшого шкільного віку.

Феномен центрації визначається нездатністю учнів враховувати бачення інших людей, при цьому власний погляд на світ вважається їм єдино вірним.

Молодші школярі часто зазнають особливих труднощів у встановленні причинно-наслідкових зв'язків, зокрема від наслідку до причини. Для них легше встановити зв'язок від причини до наслідку, ніж здійснювати умовивід від наслідку до причини. Отже, при однаковому рівні знань і розвитку молодшому школяреві легше відповісти на запитання: «Що станеться, якщо рослину не поливати?», ніж на запитання: «Чому це дерево засохло?», оскільки в першому випадку причинно-наслідковий зв'язок є більш прямим і очевидним [21, с. 66].

У процесі навчання в учнів розумові операції відходять від прив'язки до конкретних практичних дій чи конкретної матеріальної основи. Вони вивчають прийоми розумової діяльності та набувають навичок дії в умі, а також аналізу власних міркувань.

Опанування умінням аналізувати розпочинається з виділення в предметах та явищах різних властивостей і ознак. Для успішного розвитку уміння аналізувати важливо показати учням методи порівняння між об'єктами, які володіють характеристиками, які є відмінними і протилежними.

Щоб розвивати в учнів уміння виділяти певні властивості корисно вивчати причини явищ (чому качки плавають, а курки ні?), розглядати прислів'я та приказки (як з гуся вода), загадки (що важче: один кілограм заліза чи кілограм пуху) [24, с. 5].

До завершення навчання у початкових класах можна серед здобувачів освіти можна виділити наступні групи:

- 1) теоретики – учні, які легко впораються з завданнями, пов'язаними з використанням словесного виразу;

2) практики – учні, яким необхідна візуальна опора та наочні приклади для успішного засвоєння матеріалу;

3) художники – учні, які володіють яскравим образним мисленням [25, с. 16].

Активність учня в пізнавальній сфері та його допитливість завжди направлені на пізнання навколишнього світу та побудову особистого бачення картини цього світу. Мислення тісно пов'язане з мовленням. Чим більш активний молодший школяр в розумовому відношенні, тим більш різноманітні та розгорнуті його питання. Учні початкових класів використовують широкий спектр запитань: що це таке?, хто це такий?, навіщо це?, чому так?, за що так?, з чого це?, чи є таке?, чи буває так?, у кого це?, звідки?, як?, кого?, що?, що буде, якщо?, де?, скільки?.

Друга умова – поетапність у роботі з розвитку критичного мислення.

З приходом в школу в здобувача початкової освіти відбувається перебудова всієї системи відносин з навколишньою дійсністю: учень вступає в нові взаємини зі світом, його діяльність стає соціально значущою. У житті першокласника з'являється вчитель – представник культури, носій і транслятор зразків поведінки і нових форм знань. Перехід до навчальної діяльності здійснюється на тлі протиріччя, що виникає всередині соціальної ситуації розвитку дитини: дошкільник «переростає» розвиваючий потенціал сюжетно-рольової гри, стосунків, які склалися у неї з дорослими і однолітками «з приводу гри». Зовсім недавно взаємини, які регламентуються ігровою роллю, ігровими правилами, були джерелом розвитку дитини, але тепер ця ситуація вичерпала себе. Змінилося ставлення до гри, дошкільник все виразніше розуміє, що займає незначну в соціальному оточенні позицію. Все частіше у нього виникає потреба виконувати «потрібну» і «важливу» для інших роботу, і ця потреба складається у внутрішню позицію школяра. Дитина набуває здатності «виходити» за межі конкретної ситуації і дивитися на себе як би з боку, очима дорослого. Саме тому криза, що виникає при переході до шкільного навчання, називають «кризою втрати безпосередності» [25, с. 17].

Зміна напрямку життєдіяльності дитини відбувається через зміну основної діяльності, якою на ранніх етапах була сюжетно-рольова гра. Для створення передумов для нової основної діяльності, такої як навчання, особливо ефективні настільні ігри з правилами. Ці ігри повинні бути близькими за змістом і формою до майбутньої основної діяльності. Перехід до вищих форм ігрової діяльності супроводжується зміною уваги дитини з кінцевого результату на методи виконання завдань, оскільки успіх і перемога в кінцевому рахунку залежать від використання опосередкованих прикладів і правил дії.

Протягом молодшого шкільного віку гра залишається важливою для дитини, але вже не виступає в ролі основного виду діяльності. У навчальній сфері найбільш повно представлені взаєностосунки з дорослим, зазвичай вчителем. Учень отримує змогу засвоювати основи теоретичних знань, що стають джерелом його подальшого розвитку. Навчання в школі визначає характер всіх видів активності молодшого школяра [42, с. 24].

На початку навчання в учня спостерігається лише бажання вчитися, яке не можна вважати повноцінною навчальною мотивацією у його власному розумінні цього слова. Основні компоненти навчальної діяльності виконуються вчителем. Поступово всі дії стають спільно-розділеними, потім виконуються учнями самостійно, учитель тільки пропонує завдання і зразки.

Ю. Макошова вважає, що ключові психологічні новоутворення у дитини молодшого шкільного віку виникають в процесі навчальної діяльності, включаючи навчально-пізнавальний інтерес, довільність пізнавальних процесів і здатність до рефлексії власних дій [50, с. 2].

Розвиток довільності і уяви учнів початкових класів сприяє формуванню таких новоутворень молодшого шкільного віку, як аналіз об'єкта з урахуванням істотних відносин, рефлексія, що спрямована на спосіб дії, а також планування з метою досягнення цілей, структурування дій, прогнозування результатів та пошук і вибір оптимальних рішень. Здатність

дітей бачити цілісність контексту ситуації та уміння займати об'єктивну позицію ззовні слугують передумовами для розвитку цих новоутворень.

Відповідно до положень концепції Л. Виготського про формування вищих психічних функцій, до завершення навчання в початкової школи спостерігається трансформація сприйняття і пам'яті учнів у довільні, усвідомлені та опосередковані процеси. Процес навчання сприяє подальшій інтелектуалізації психічних процесів, де учні засвоюють загальний спосіб дій, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, навчаються виділяти суттєве, робити висновки та будувати логічні зв'язки. Розвивається мислення здобувачів освіти, яке поступово стає теоретичним. Особливу значущість у розвитку мислення має формування внутрішнього плану дій та рефлексії, що означає усвідомлення себе як суб'єкта діяльності та способів здійснення цієї діяльності.

Сприйняття молодшого школяра еволюціонує, перетворюючись у систематизовану орієнтовану на дослідження діяльність. Мислення змінює характер сприйняття. А пам'ять стає більш організованою та осмисленою. Самоконтроль і самооцінка також стають новоутвореннями молодшого шкільного віку, формуючись через внутрішню саморегуляцію і самосвідомість на основі зовнішнього контролю і оцінки.

Зазнає змін і особистість школяра. Зокрема, змінюється спосіб саморегуляції, розвивається самосвідомість і самосприйняття. Учень спочатку усвідомлює себе в контексті своїх шкільних досягнень. Щодо дорослих він поки не виявляє критичності, вважаючи дорослого авторитетом. Проте з часом збільшується критичність до дорослих і зростає інтерес до спілкування з однолітками.

Характерними ознаками розвиненого критичного мислення є: здатність до оцінювання, включаючи ціннісний компонент, відкритість до нових ідей, рефлексія підстав критичних суджень. Засвоєння умінь критичного мислення передбачає навички використання аргументів у дебатах, перегляд старих ідей з нової точки зору, порівняльний аналіз фактів і припущень, зіставлення

обґрунтованих оцінних суджень та емоційних оцінок, визначення причинно-наслідкових зв'язків і виявлення помилок, а також виявлення невідповідностей і помилок у досліджуваному матеріалі та визначення оптимальних шляхів їх виправлення.

Дослідження феномену «критичного мислення» показує, що цей вид мислення може розвиватися спонтанно, але спонтанний розвиток не гарантує формування критичного мислення високого рівня. Структурні елементи цього виду мислення можуть бути сформовані лише під час навчальної діяльності, а саме:

- пошук можливих порушень;
- сприйняття позитивних і негативних сторін об'єктів пізнання;
- розрізняти суб'єктивно виведені оціночні судження та судження, що ґрунтуються на фактах;
- пошук способів оскарження виявлених помилок.

Отже, підсумовуючи, слід зауважити, що формування і розвиток критичного мислення молодших школярів є багатоаспектним процесом, який передбачає поетапну розумову діяльність здобувачів початкової освіти під керівництвом вчителя.

Третя умова – врахування компонентів (складових) критичного мислення.

Необхідність дотримання даної педагогічної умови зумовлена тим, що слід враховувати компоненти (складові) критичного мислення. Необхідно зазначити, що існують різні підходи до визначення структури критичного мислення. Розглянемо їх.

На думку В. Бадера, критичне мислення складається з трьох компонентів: когнітивного, мотиваційного і рефлексивно-оцінного. Розкриємо сутність цих складових:

- когнітивний компонент представлений певним обсягом знань і наявністю особистого досвіду;

- мотиваційний компонент передбачає наявність позитивної мотивації, від якої залежить ефективність будь-якої діяльності;
- рефлексивно-оціночний компонент включає в себе вміння виявляти проблему і знаходити ефективні шляхи її вирішення, збирати і впорядковувати необхідну інформацію, давати оцінку доказам [5, с. 107].

Відповідно до іншого підходу [43], у структурі критичного мислення виділяють два компоненти: змістовий та операційний. Розглянемо детальніше кожен із них.

Змістовий компонент передбачає урахування різних точок зору, критичне ставлення до них, а також адекватне сприйняття критики своїх ідей та думок, готовність бути критичним у відношенні до інших і до себе. Також змістовий компонент містить загальні стратегії. Сюди входять і вміння розділяти певні проблеми на частини, і розв'язувати більш прості проблеми, які розкривають деякі аспекти головної проблеми.

Операційний компонент включає усвідомлення проблеми, зв'язка між суперечностями, спроможність формулювати гіпотези, добирати прийнятні й відповідні докази, уміння знаходити контраргументи, помічати факти, які суперечать власній думці, а також уміння обґрунтовувати, оцінювати, спростовувати, узагальнювати та робити висновки.

Отже, ефективному розвитку критичного мислення сприяють такі умови: урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів; поетапність у роботі з розвитку критичного мислення в молодших школярів; врахування компонентів (складових) критичного мислення. Забезпечення вказаних умов підвищить рівень розвитку критичного мислення учнів, комунікативних і риторичних навичок, умінь доводити свою точку зору.

Висновки до розділу 1

1. Вивчення наукової літератури дозволяє розуміти критичне мислення як інтегративну властивість особистості, яка передбачає узагальнення,

поєднання та розвиток цілого спектра якостей, умінь учня і соціально значущих рис, що сприяють всебічному і гармонійному розвитку особистості. Критичне мислення дозволяє привчати здобувачів початкової освіти до самостійного планування своїх дій, цілеспрямованого аналізу та критичної оцінки інформації, вибору розумного рішення в проблемній ситуації.

2. З'ясовано, що сформоване критичне мислення дозволяє розв'язувати складні проблеми, планувати свої дії, робити цілеспрямований аналіз та оцінку інформації, здійснювати вибір розумного рішення в проблемній ситуації, передбачає ефективну взаємодію з іншими в проблемних ситуаціях. Критичне мислення є ключовою складовою успіху в сучасному світі, де інформація постійно змінюється, а проблеми стають складнішими. Розвитку цієї навички варто сприяти на всіх рівнях освіти для того, щоб громадяни могли приймати обґрунтовані рішення та сприяти розвитку суспільства та інноваціям.

3. Установлено, що розвиток критичного мислення молодших школярів є актуальним і надважливим завданням НУШ. З раннього дитинства слід привчати дітей правильно формулювати думки, оцінки, судження, переконання. Розвиток критичного мислення є складним і тривалим процесом, який передбачає організовану та поетапну розумову діяльність учнів під керівництвом педагога. Критичне мислення молодших школярів формується та розвивається під час опрацювання інформації, розв'язання задач, проблем, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності.

4. Визначено, що ефективним засобом розвитку критичного мислення є технологія РАФТ. Цей метод дозволяє організувати процес взаємодії учнів з інформацією з метою побачити ситуацію з різних сторін, глибше проникнути в сутність речей. Стратегія РАФТ відкриває перед учнями можливість імпровізувати і розглядати можливі дії в різних обставинах, давати моральну оцінку подіям та особистостям. За допомогою технології РАФТ учні вчаться створювати цікаві і оригінальні тексти, самостійно знаходити і аналізувати інформацію, об'єктивно оцінювати свої знання.

5. З'ясовано, що технологія РАФТ сприяє активному розвитку критичного мислення молодших школярів. Вона дозволяє організувати процес взаємодії учнів з інформацією з метою побачити ситуацію з різних сторін, глибше проникнути в сутність речей. Стратегія РАФТ сприяє більш повному зануренню учнів у предметний зміст, їх самореалізації, що змушує проявляти творчість, імпровізувати, аналізувати можливі дії в заданих обставинах, давати моральну оцінку подіям і особистостям. За допомогою технології РАФТ учні вчаться створювати цікаві і оригінальні тексти, самостійно знаходити і аналізувати інформацію, оцінювати свої знання.

6. Визначено, що ефективному розвитку критичного мислення сприяють такі умови: урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів; поетапність у роботі з розвитку критичного мислення в молодших школярів; врахування компонентів (складових) критичного мислення. Забезпечення вказаних умов підвищить рівень розвитку критичного мислення учнів, комунікативних і риторичних навичок, умінь доводити свою точку зору.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЇ РАФТ

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання

У Концепції «Нова українська школа» наголошується на необхідності оволодіння молодшими школярами критичним мисленням, яке є наскрізним умінням для усіх ключових компетентностей [56]. Учителі початкових класів України звертають увагу на проблему розвитку критичного мислення молодших школярів.

З метою з'ясування стану досліджуваної проблеми в практиці шкільного навчання нами було проаналізовано державні документи, типові освітні програми, підручники для 3-го класу. Також ми провели анкетування вчителів початкових класів Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради та Райпільського ліцею Межівської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області щодо розвитку в здобувачів початкової освіти критичного мислення й проаналізували досвід роботи вчителів початкових класів щодо використання технології РАФТ як засобу розвитку критичного мислення учнів.

У Державному стандарті початкової освіти [26] акцентується увага на необхідності привести шкільне навчання у відповідність до потреб сучасного інформаційного суспільства, яке характеризується швидкоплинністю у розвитку, широким упровадженням мобільних технологій, різноманіттям існуючих у ньому зв'язків. У цьому документі підкреслюється, що кожен здобувач початкової освіти повинен навчитися знаходити інформацію, розмірковувати над нею, розуміти, для чого він вчиться.

У Державному стандарті початкової освіти [26], у результатах навчання учнів кожної з освітніх галузей зафіксовано набуття здобувачами освіти навичок критично мислити. Зокрема, мовно-літературна освітня галузь передбачає, що здобувач освіти: *сприймає, аналізує, інтерпретує*, критично *оцінює* інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та *використовує* її для збагачення свого досвіду[26].

Аналіз типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Савченко, показав, що мовно-літературна освітня галузь включає чотири змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища», кожна із яких передбачає розвиток критичного мислення молодших школярів [80]. Зокрема, у змістовій лінії «Взаємодіємо усно» передбачено формувати в здобувачів початкової освіти уміння *сприймати, аналізувати, інтерпретувати*, а також *оцінювати усну інформацію й використовувати її в різноманітних мовленнєвих ситуаціях*, комунікувати усно з іншими людьми, використовуючи діалогічні і монологічні форми з метою досягнення певних життєвих цілей.

У змістовій лінії «Взаємодіємо письмово» передбачено формувати в молодших школярів повноцінну навичку письма, уміння *висловлювати думки, почуття, ставлення, а також взаємодії з іншими* в письмовій формі, уміння виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа» націлена формувати в учнів навички *аналізу, інтерпретації та критичної оцінки інформації* в медіатекстах, а також використання інформації для збагачення власного досвіду та створення простих медіапродуктів.

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища» спрямована на вивчення учнями мовних одиниць і явищ, щоб опанувати початкові лінгвістичні знання, норми літературної вимови й правила українського правопису, а також *формувати у школярів уміння послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя*.

У типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом Р. Шияна, наявні такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення», «Театралізуємо», кожна з яких передбачає розвиток критичного мислення молодших школярів [81]. Зокрема, змістова лінія «Взаємодіємо усно» спонукає залучати учнів *сприймати, перетворювати, виокремлювати, аналізувати й інтерпретувати, оцінювати та використовувати усну інформацію в реальній мовленнєвій практиці.*

Змістова лінія «Читаємо» передбачає формування в здобувачів освіти мотивації до читання, інтересу до читацької діяльності, що ґрунтується на учнівській ініціативності й самостійності добору текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння *сприймання та аналізу тексту, оцінювати прочитане й перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.*

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» передбачає залучення здобувачів початкової освіти до участі у реальних писемних практиках, використовуючи цифрові пристрої та в режимі онлайн. Результатом такої діяльності є формування базових умінь *створення писемних висловлювань у реальному й віртуальному просторі, а також їх редагування.*

Змістова лінія «Досліджуємо медіа» передбачає введення школярів в основи медіаграмотності. Формувати уявлення про різницю між реальним світом та мас-медіа. Вони *навчаються інтерпретації, аналізу, оцінці медіатекстів* (фільми, мультфільми, реклами, фотографії тощо) й створенню простих медіапродуктів.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа» пропонує інструментарій до *активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.*

Змістова лінія «Досліджуємо мовлення» спрямована, щоб учні початкових класів *досліджували мовні закономірності та формували на цій основі свідомі мовленнєві уміння.*

Змістова лінія «Театралізуємо» спрямована розвивати комунікативні уміння учнів, зокрема такі, як *вміння моделювати різні життєві ситуації спілкування, добирати відповідні комунікативні стратегії*, а також досліджувати несловесні засоби спілкування.

Отже, аналіз типових освітніх програм, розроблених під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, показав, що належне місце слід відводити розвитку критичного мислення молодших школярів. До завдань мовно-літературної освітньої галузі належать, зокрема і ті, що спрямовані на формування в здобувачів початкової освіти умінь знаходити інформацію, аналізувати її, інтерпретувати, критично оцінювати та використовувати для збагачення власного досвіду.

Аналізуючи підручники з української мови та читання для 3 класу, авторами яких є І. Большакова, М. Пристінська [10], М. Вашуленко, Н. Васильківська, С. Дубовик [13], О. Вашуленко [14], М. Захарійчук [31], Н. Кравцова, О. Придатюк, В. Романова [41] та ін., ми пересвідчилися у відсутності завдань, заснованих на використанні РАФТ-технології. Такі завдання подано лише в одному підручнику, авторами якого є М. Чабайовська, Н. Омельченко, В. Синільник [92]. Отже, результати аналізу дають нам підстави зробити висновок, що впровадження технології РАФТ у підручниках у повній мірі не реалізується.

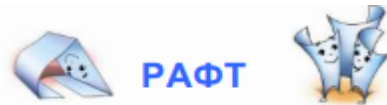
У підручнику «Українська мова та читання», авторами якого є М. Чабайовська, Н. Омельченко, В. Синільник [92], подано невелику кількість завдань, що спрямовані на розвиток критичного мислення учнів за допомогою технології РАФТ, зокрема, наявні завдання, які мають вже заповнені таблиці, наприклад: «Від імені вчителя зробіть учням оголошення про проведення Свята осені» (рис. 2.1.). Також є таблиці РАФТ, без опису завдання: рис. 2.2., рис. 2.3. та ін.

2. Від імені вчителя зробіть учням оголошення про проведення Свята осені.

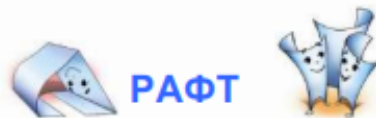
Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хто пише	хто отримує	форма написання тексту	про що текст
учитель	учні	оголошення	Свято осені

Рис. 2.1. Завдання, подане в підручнику М. Чабайовської, Н. Омельченко, В. Синільник [92]

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
осінь	тварини	SMS-повідомлення	прихід осені

Рис. 2.2. Завдання, подане в підручнику М. Чабайовської, Н. Омельченко, В. Синільник [92]

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Пізнайко	школярі	оголошення	початок передплати

Рис. 2.3. Завдання, подане в підручнику М. Чабайовської, Н. Омельченко, В. Синільник [92]

Наступним етапом нашої роботи було проведення анкетування вчителів початкових класів Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради та Райпільського ліцею Межівської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області. Ми розробили анкету (додаток А), метою якої було визначення розуміння педагогами сутності критичного мислення, його ролі у всебічному становленні особистості молодшого школяра, а також з'ясування

того, якими технологіями користуються вчителі початкових класів з метою розвитку критичного мислення в здобувачів початкової освіти.

Анкета передбачала 7 запитань. В анкетуванні взяли участь 8 учителів початкових класів, де їм було запропоновано відповісти на такі запитання анкети:

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?
2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?
3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?
4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?
5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?
6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?
7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

У результаті аналізу анкетних запитань для вчителів початкових класів ми оцінили їхні знання та погляди щодо проблеми розвитку критичного мислення молодших школярів засобами технології РАФТ.

Відповіді на перше запитання анкети «Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?» дозволили нам з'ясувати, що вказане поняття розкрили 100 % педагогів. Аналіз відповідей показав, що вчителями воно розуміється по-різному, зокрема як «вміння оцінювати інформацію та приймати обґрунтовані рішення на основі доступних доказів», «критичне мислення включає в себе спроможність піддавати сумніву інформацію, яку ми отримуємо, та шукати альтернативні рішення», «здатність до розуміння та оцінки ризиків та переваг у прийнятті рішень в різних ситуаціях», «вміння виділяти головну інформацію від другорядної». Учителів, які не розкрили сутність цього питання, немає.

Аналіз відповідей на друге запитання «Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?» дозволив з'ясувати, що всі респонденти дали ствердну відповідь, обґрунтовуючи це тим, що «сприяючи розвитку критичного мислення, ми формуємо навички, які діти зможуть використовувати протягом всього свого життя для розв'язання різних завдань та проблем» (37,5 %), «критичне мислення навчає дітей бути об'єктивними споживачами інформації, що важливо в епоху фейкових новин та дезінформації» (25%), «критичне мислення допомагає учням розуміти і оцінювати світ навколо себе, що сприяє їхньому особистому розвитку і зростанню в громадянській активності» (25 %), «розвиток критичного мислення підтримує навички спілкування, сприяє збільшенню ефективності комунікації та вирішенню конфліктів» (12,5 %).

На третє питання «Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?» усі учителі відповіли «ні», так як «в сучасному світі важливо мати не лише теоретичні знання, а й здатність застосовувати їх на практиці, розв'язувати проблеми, спілкуватися та пристосовуватися до змін» (50%), «аналіз та здатність визначити головне допомагають розрізнати важливість інформації та приймати обґрунтовані рішення.»(25%), «зазвичай, люди які знають теорію – не уміють застосовувати свої знання в сучасному світі» (25%).

Аналіз відповідей на четверте питання «Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?» учителі дали такі відповіді: «сенкан» (50 %), «РАФТ» (37,5 %), «асоціативний куш» (12,5 %).

На п'яте питання «Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»? не всі учителі дали ствердну відповідь, зокрема 12,5 % не розкрили це питання. Інші вчителі дали такі відповіді: «це технологія написання власних висловлювань, де можна самостійно обирати роль, аудиторію, формат та тему

написання» (50 %), «це технологія написання творів, за допомогою таблиці» (37,5 %).

Аналіз відповідей на шосте питання «Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?» дозволили нам з'ясувати, що 37,5 % вчителів відповіли «так» і 62,5 % вчителів – «ні», пояснюючи це відсутністю часу на уроці в умовах дистанційного навчання.

Аналіз відповідей на сьоме запитання «Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?» усі респонденти (100 %) відповіли «так».

Отже, анкетування учителів початкових класів показало, що педагоги вважають проблему розвитку критичного мислення молодших школярів актуальною і важливою, однак за різних причин не в достатній мірі використовують технологію РАФТ із цією метою.

Приклади відповідей учителів на запитання анкети подано в додатку Б.

Проаналізуємо досвід використання технології РАФТ як засобу розвитку критичного мислення молодших школярів у педагогічній практиці вчителів початкових класів України. Педагоги-практики на сучасному етапі становлення НУШ докладають багато зусиль для розв'язання даної проблеми. Початкова школа потребує таких технологій навчання, які сприятимуть формуванню успішної, компетентної і всебічно розвиненої особистості молодшого школяра. Використання РАФТ-технології, на думку більшості вчителів початкових класів, підвищує рівень критичного мислення здобувачів початкової освіти.

Аналізуючи педагогічний досвід **Темної Тетяни Сергіївни**, учителя початкових класів, спеціаліста другої категорії Новопідгороднянської гімназії Межівської сільської ради, слід зазначити, що вона активно використовує технологію РАФТ як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів. На її думку, застосування цієї технології на уроках сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення учнів. Технологія РАФТ дозволяє

досліджувати тему з різних точок зору та обговорювати її із заздалегідь визначеними аудиторією і форматом, що сприяє глибокому розумінню теми.

Т. Темна на своїх уроках пропонує учням разом заповнити таблицю РАФТ, де здобувачі освіти вільно вступають в обговорення при виборі ролі, аудиторії, формату та теми. Вона вважає, що спільне обговорення та вибір компонентів РАФТ дозволяє учням відчути більше власної відповідальності та впливу на процес навчання. Вони стають активними учасниками процесу прийняття рішень. Під час обговорення молодші школярі навчаються виразно виражати свої ідеї, слухати думки інших, а також приходити до консенсусу, що сприяє розвитку навичок спілкування.

Використовуючи технологію РАФТ, Т. Темна допомагає здобувачам початкової освіти розвивати критичне мислення та комунікативні навички. За її переконанням, завдяки процесу вибору компонентів РАФТ, учні стають більш зацікавленими певною темою і більш вмотивовані в опануванні дисциплін мовно-літературного циклу. Вони відчувають себе активними учасниками освітнього процесу, що також може позитивно вплинути на їх особистісний розвиток.

Педагогічний досвід **Науменко Вікторії Анатоліївни**, вчителя початкових класів, спеціаліста вищої категорії Новопідгороднянської гімназії Межівської сільської ради, свідчить про широке використання технології РАФТ на уроках мовно-літературної освітньої галузі як засобу розвитку критичного мислення молодших школярів. На її думку, сучасна освіта вимагає від учнів початкових класів бути всебічно розвиненими особистостями, які уміють користуватися набутими теоретичними знаннями, покращуючи при цьому якість навчання та особистісний розвиток дітей. Одним із таких ефективних засобів розвитку критичного мислення є технологія РАФТ.

В. Науменко вважає, що використання таблиць РАФТ оптимізує освітній процес початкової школи, дозволяє розвивати критичне мислення, мотивує їх на створення власних висловлювань. На своїх уроках вона пропонує учням використовувати заздалегідь підготовлені таблиці РАФТ, де заповнена одна з

колонок. Така інтерпретація використання технології, на її думку, має свою перевагу – заздалегідь заповнена колонка в таблиці РАФТ може спростити процес підготовки власних висловлювань учнів, оскільки такий підхід надає більшу структуру та направленість, але не обмежує гнучкість технології. Застосовуючи такий підхід, здобувачі початкової освіти отримують цінні навички обробки інформації та розвивають такі процеси мислення, як аналіз, синтез, зіставлення, узагальнення, конкретизація та абстракція.

За переконанням В. Науменко, застосування РАФТ-технології робить традиційні уроки нестандартними, яскравими і цікавими. Використання РАФТ дозволяє зробити навчання індивідуальним та налаштованим на кожного здобувача освіти. Кожне заняття з використанням даної технології активізує пізнавальну діяльність учнів, викликає в них зацікавлення та позитивні емоції. Вона стверджує, що проведення уроку з використанням таблиць РАФТ дозволяє виразити усім учням власну точку зору з приводу того чи іншого питання, що власне і допомагає розвивати критичне мислення молодших школярів.

Разон Наталія Миколаївна, вчитель початкових класів, спеціаліст вищої категорії Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради, активно працює над розвитком критичного мислення молодших школярів. Серед технологій вона виділяє РАФТ як одну із найефективніших.

Н. Разон задля того, щоб завдання відповідали певному рівню навчальної підготовки та інтересам учнів, пов'язує технологію РАФТ з диференційованим навчанням. Це вона робить таким чином: проаналізувавши рівень розвитку та інтереси учнів, дає кожному таблиці, в якій вже заповнено відповідну колонку. Для учнів з низьким рівнем критичного мислення, вона обирає формат і тему, надаючи повну свободу у виборі ролі та аудиторії. Учні з середнім рівнем учитель обирає лише формат, пояснюючи це тим, що їм легше обирати роль, аудиторію та тему, знаючи обсяги та умови тексту. А учням із високим рівнем видає незаповнену таблицю, адже у них йде

набагато менше часу на виконання подібного завдання, і вони вільно пишуть тексти різних типів.

Н. Разон вважає, що технологія РАФТ передбачає активне включення учнів у ролі та взаємодію, що сприяє їх мотивації до навчання. Важливою частиною технології РАФТ є спілкування з аудиторією. Вона стверджує, що це допомагає учням учитися ефективно комунікувати та переконливо висловлювати свої ідеї. Ця технологія дозволяє їй як вчителю адаптувати освітній процес до потреб конкретної групи учнів, створюючи завдання та ролі, які підходять їм найкраще.

Бабенко Віта Леонідівна, вчитель початкових класів гімназії «ПРОСВІТ» Лубенської міської ради Лубенського району Полтавської області, активно використовує стратегію РАФТ на уроках української мови та літературного читання, що, на її думку, сприяє розвитку критичного мислення, реалізації міжпредметної інтеграції [4].

Педагог вважає, що РАФТ дозволяє потрапити в несподівані історії, реалізувати високі можливості учнів щодо написання власних текстів. Вона використовує різні форми роботи, такі як-от:

- робота в групах;
- робота в парах;
- колективна взаємодія;
- індивідуальна робота.

В. Бабенко вважає за завдання вчителя у використанні технології РАФТ навчити учнів:

- визначати й добирати влучні ролі;
- складати невеликі за обсягом висловлювання від імені обраного персонажу;
- писати міні-тексти від певного персонажу для обраної аудиторії;
- обирати потрібну форму;
- формувати здатність діяти творчо, нешаблонно [4].

Педагог виділяє очікувані результати використання РАФТ. Вона вважає, що учень має почувати себе впевнено, використовувати набуті знання в нестандартних життєвих ситуаціях, робити відкриття, усвідомлювати важливість знань, а також дитина має бути активним учасником освітнього процесу [4].

Піка Олена Володимирівна, вчитель початкових класів, спеціаліст вищої категорії Мелітопольського ліцею №16, використовує стратегію «РАФТ» у якості сучасного інструменту мовленнєвого розвитку з першого класу. Вона стверджує, що технологія має на меті організувати взаємодію учня з інформацією так, щоб він міг побачити ситуацію з різних боків та більш глибоко проникнути в сутність речей [62].

О. Піка зауважує, що насамперед у роботі з технологією РАФТ, вона готує таблиці, які з часом зводять до схеми (Хто? → Кому? → У якій формі? → Що може сказати?), кольори та зміст обирає відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів.

О. Піка на початку роботи з таблицями РАФТ обговорює з учнями всі можливі ролі з певної теми. Це можуть бути звичайні ролі: учні, науковці, вчитель, мама чи тато, люди різних професій; або незвичні: пенал, квітка, листочок на дереві, дерево, письмовий стіл, одяг у шафі тощо. Після цього вчителька з учнями з'ясовують, для кого цей твір створюється та про що хотіла б дізнатися цільова аудиторія. Після тих етапів на уроці починається обговорення третьої позиції – у якому форматі буде подано твір. Цей етап вибору формату найважчий, тому в першому класі використовує такий формат як: sms-повідомлення, усне звертання або запрошення. А вже з другого класу більш ускладнений формат творів: невеличку розповідь, вірш, заяву, лист або розписку. Після обговорення ролей, аудиторії та формату тексту, визначається тема твору [62].

Отже, вивчення стану досліджуваної проблеми в практиці шкільного навчання свідчить, що учителі початкових класів звертають увагу на проблему розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-

літературної освітньої галузі. Аналіз досвіду роботи вчителів показав, що РАФТ-технологія є ефективною та результативною для розвитку критичного мислення в умовах НУШ, зокрема вона дозволяє здобувачам початкової освіти досліджувати тему з різних точок зору, глибоко проникати в сутність речей, висловлювати власну думку чи погляд, що сприяє усвідомленому сприйняттю й розумінню теми та міцному опануванню дисциплін мовно-літературного циклу.

2.2. Визначення початкового рівня розвитку критичного мислення молодших школярів

Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі двох закладів освіти: Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради та Райпільського ліцею Межівської селищної ради Дніпропетровської області. У дослідженні взяли участь молодші школярі третіх класів. У статусі експериментального класу виступив 3 клас Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради (14 учнів), у статусі контрольного – 3 клас Райпільського ліцею Межівської селищної ради (18 учнів). Усього в експерименті взяли участь 32 учні.

Метою дослідно-експериментальної роботи було визначення початкового рівня розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти.

Дослідно-експериментальна робота була організована у кілька етапів.

На першому етапі (*констатувальному*) було визначено вихідний рівень розвитку критичного мислення молодших школярів в експериментальному і контрольному класах.

На другому етапі (*формуальному*) було розроблено систему роботи, спрямовану на розвиток критичного мислення молодших школярів.

На третьому етапі (*контрольному*) проведено повторну діагностику рівня розвитку критичного мислення учнів експериментального і

контрольного класів, узагальнено отриманий експериментальний матеріал, сформульовано висновки.

Констатувальний етап експерименту.

Під час проведення *констатувального експерименту* ми з'ясували первинний рівень розвитку критичного мислення молодших школярів. До експерименту було залучено учнів третіх класів Новопідгороднянської гімназії Межівської селищної ради та Райпільського ліцею Межівської селищної ради Дніпропетровської області загальною кількістю 32 учні, з яких 14 осіб експериментального класу та 18 осіб контрольного класу.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту відбувалося відповідно до визначених критеріїв (предметно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний, операційно-технологічний) та рівнів сформованості розвитку критичного мислення школярів (високий, середній, низький) (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Критерії та показники сформованості критичного мислення молодших школярів

№ п/п	Критерій	Показники
1.	Предметно-когнітивний	Здатність визнавати та коригувати помилки; уміння уточнювати інформацію, дану в неявному вигляді; вміння отримувати інформацію з текстів, таблиць, схем, малюнків; здатність аналізувати, синтезувати інформацію; здатність розглядати проблеми з різних ракурсів.
2.	Мотиваційно-ціннісний	Сформованість мотивів до критичного мислення; наявність знань про факти та фейки; усвідомлення впливу емоцій на оцінку діяльність; спроможність виявляти маніпуляції та проводити самоконтроль над власним мисленням і прийняттям рішень.
3.	Операційно-технологічний	Наявність умінь знаходити різні способи розв'язання проблемних завдань; уміння застосувати критичне мислення у нестандартних ситуаціях; сформованість навички самоаналізу власної діяльності.

Відповідно до описаних вище критеріїв та їх показників нами визначено три рівні сформованості розвитку критичного мислення молодших школярів – високий, середній, низький (табл. 2.2.)

Таблиця 2.2.

Рівні розвитку критичного мислення молодших школярів

№ п/п	Рівень	Характеристика
1.	Високий	В учнів присутня здатність визнавати та коригувати помилки без зусиль та з високою точністю. Здатність легко отримувати інформацію з текстів, таблиць, схем, малюнків і адаптувати її для власних потреб. Мотиви до критичного мислення стабільні. Знання про правдиву і неправдиву інформацію сформовані достовірно. Високий рівень навичок самоаналізу, здатність критично оцінювати власну діяльність та вдосконалювати її на основі власних помилок та недоліків. Уміють мислити критично і знайти вихід у різних життєвих ситуаціях.
2.	Середній	Учні можуть визнавати та коригувати помилки, але для цього, можливо, потрібно трохи більше зусиль, і точність не завжди є на найвищому рівні. Мотиви до критичного мислення не виражені чітко. Учні не завжди розрізняють правдиву і неправдиву інформацію. Учні можуть виявляти вольові процеси учіння, але саморегуляція навчальної діяльності менш розвинена. Здатні критично оцінювати свою діяльність і намагатися виправити помилки та недоліки, але це відбувається несистематично. Намагаються мислити критично і шукати вихід у різних життєвих ситуаціях.
3.	Низький	Учні мають обмежену здатність визнавати та коригувати помилки, і це вимагає у них значних зусиль. Вони часто допускають помилки без виправлення. В учнів відсутня мотивація до критичного мислення. Вони не розрізняють правдиву і неправдиву інформацію. Навички самоаналізу обмежені, учні не здатні критично оцінювати свою діяльність та виправляти помилки та недоліки. Критичне мислення у різних життєвих ситуаціях відсутнє.

Ми провели діагностику рівня розвитку критичного мислення молодших школярів за допомогою таких методик:

- 1) методика «Прості аналогії»;
- 2) анкета «Для чого потрібно критично мислити?»;
- 3) методика «Нісенітниця».

Опишемо результати діагностичної роботи.

1. Методика «Прості аналогії».

Методика «Прості аналогії» спрямована на визначення сформованості логічних дій, тобто гнучкість мислення. Учні 3 класу просили послухати два

слова, а потім вибрати слово, пов'язане з наступним таким же чином. Наприклад «йти – стояти». Співати (мовчати, говорити, реготати, кричати, стояти). «Поглянь, в таблиці написані слова, перше з них «йти», а наступне – «стояти». Чи бачиш ти між ними зв'язок? Який? Стояти – означає перестати йти. Далі написане слово за дужками – «співати», а дужками охоплено п'ять слів, щоб обрати. Ти маєш вибрати тільки одне, яке так само стосується слова «співати», як «стояти» до «йти», щоб воно позначало зупинку процесу ходьби. Це буде – «мовчати». Отже, спочатку потрібно встановити, як пов'язані між собою слова зверху, а потім такий же зв'язок знизу» (додаток В).

Обробка результатів: обробка полягає в підрахунку кількості правильних і помилкових знаходжень аналогій між поняттями; аналізується характер встановлених зв'язків між поняттями.

7-10 правильних аналогій – високий рівень (24-30 балів);

4-6 правильних аналогій – середній рівень (15-23 балів);

3 і менше – правильних аналогій – низький рівень (0-13 балів).

Результати діагностування учнів експериментального і контрольного класів за методикою «Прості аналогії» ми відобразили у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати діагностування за методикою «Прості аналогії»

№ п/п	Рівень гнучкості мислення	Бали	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	24-30	1 (7,1%)	2 (11,1%)
2.	Середній	15-23	7 (50%)	9 (50%)
3.	Низький	0-13	6 (42,9%)	7 (38,9%)

Результати дослідження показали, що завдання на високому рівні виконали 7,1% молодших школярів експериментального класу та 11,1% учнів контрольного класу (високий рівень гнучкості мислення). Середній рівень гнучкості мислення виявили 50% учнів експериментального класу та 50% учнів контрольного класу, що складає половину класів. Вони змогли знайти близько 6 правильних аналогій. Низький рівень виявили 42,9% учнів експериментального класу та 38,9% учнів контрольного класу.

2. Анкета «Для чого потрібно критично мислити?»

Анкета «Для чого потрібно критично мислити?» спрямована на з'ясування знань про критичне мислення, про фейкову інформацію та факти, про вплив емоцій на розв'язання певних завдань. Анкета передбачає 9 запитань:

1. Що таке мислення?
2. Що означає «мислити критично»?
3. Що таке факт?
4. Що таке фейк?
5. Як визначити новина є «фактом» чи «фейком»?
6. Що впливає на прийняття складних рішень?
7. Навіщо розрізняти правдиву і неправдиву інформацію?
8. Як впливають емоції на прийняття рішень?
9. Чи потрібно керувати своїми емоціями коли приймаєш рішення?

За кожен відповідь учень може отримати або 0 або 1 бал, що свідчить про такі рівні:

- високий – 7-9 балів;
- середній – 4-6 балів;
- низький – 0-3 бали.

Результати діагностування здобувачів освіти експериментального і контрольного класів за анкетною «Для чого потрібно критично мислити?» ми відобразили у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати діагностики за анкетною «Для чого потрібно критично мислити?»

№ п/п	Рівень знань про критичне мислення	Бали	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	7-9	4 (28,6%)	1 (5,6%)
2.	Середній	4-6	5 (35,7%)	8 (44,4%)
3.	Низький	0-3	5 (35,7%)	9 (50%)

3. Методика «Нісенітниці»

За допомогою цієї методики визначається вміння молодших школярів мислити критично, застосовувати свої знання в нестандартних життєвих ситуаціях. Процедура проведення методики: спочатку учням показують картинку (додаток Г). На картинці зображено декілька безглузвих ситуацій у житті людини. Коли відбувається розгляд зображення, вони отримують інструкцію орієнтовно такого змісту: «уважно розгляньте зображення і розкажіть, чи все що зображено на своєму місці. Якщо вам здається, що щось не на місці або неправильно зображено, то вкажіть на це і поясніть, чому це не так. Далі ви маєте пояснити, як насправді має бути».

Оцінка результатів:

40 балів – ставиться тоді, коли за відведений час (3 хв) учні знайшли всі нісенітниці на зображенні, та встигли задовільно пояснити, що не так, і, крім того, сказати, як насправді має бути (високий рівень).

25-30 балів – учні помітили і відзначили всі наявні нісенітниці, але до трьох з них не змогли до кінця пояснити або сказати, як насправді має бути (середній рівень).

15-24 балів – учні помітили і відзначили всі наявні нісенітниці, але тричотири з них не встигли до кінця пояснити, як насправді має бути (низький рівень).

Таким чином, дослідження показало, що не усі молодші школярі можуть усвідомлювати помилки та нісенітниці, у деяких випадках переводять все на жарт та казковість. Результати діагностики подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Результати діагностики за методикою «Нісенітниці»

№ п/п	Рівень вміння логічно мислити	Бали	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	40	1 (7,1%)	3 (16,7%)
2.	Середній	25-30	9 (64,3%)	10 (55,6%)
3.	Низький	15-24	4 (28,6%)	5 (27,8%)

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що тільки 7,1% молодших школярів експериментального класу і 16,7% молодших школярів контрольного класу можуть на високому рівні мислити критично та здатні висловити свою думку. У 64,3% учнів експериментального класу і 55,6% учнів контрольного класу середній рівень усвідомленості. Низький рівень вміння критично мислити та висловлювати свою думку мають ті учні, яким складно було виявити помилки, а тим паче пояснити, і це 28,6% учнів експериментального класу і 27,8% учнів контрольного класу.

Ми узагальнили результати, отримані в ході проведення усіх методик, та занесли їх до таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

**Зведена таблиця результатів констатувального етапу
експерименту**

№ п/п	Рівень розвитку критичного мислення	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	14,3%	11,1%
2.	Середній	50%	50%
3.	Низький	35,7%	38,9%

Отже, з таблиці 2.6. бачимо, що високий рівень розвитку критичного мислення мають 14,3 % учнів експериментального класу та 11,1% контрольного класу; середній рівень – по 50 % учнів експериментального і контрольного класів; низький рівень – 35,7 % учнів експериментального класу і 38,9 % учнів контрольного класу. Переважає низький рівень розвитку критичного мислення, що говорить про те, що 3 клас – це той час, коли слід цілеспрямовано розвивати критичне мислення задля того, щоб у майбутньому учні підвищили свій рівень сформованості критичного мислення.

Результати проведення констатувального етапу експерименту ми відобразили на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Вихідний рівень розвитку критичного мислення в учнів експериментального та контрольного класів

Отже, за результатами діагностування виявлено, що молодшим школярам складно знаходити помилки та правильні рішення при розв'язанні складних ситуації. У більшості здобувачів освіти не сформоване критичне мислення, зокрема високий рівень розвитку критичного мислення мають 14,3 % учнів експериментального класу та 11,1 % контрольного класу; середній рівень – по 50 % учнів експериментального і контрольного класів; низький рівень – 35,7 % учнів експериментального класу і 38,9 % учнів контрольного класу. Результати проведеного дослідження дозволили оцінити рівень розвитку критичного мислення молодших школярів як такий, що потребує корекції, та підтвердили припущення щодо необхідності розробки програми розвитку критичного мислення молодших школярів.

2.3. Експериментальна методика розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ

Другим етапом дослідно-експериментальної роботи був *формувальний*. На цьому етапі з учнями 3 класів було проведено роботу з розвитку критичного мислення на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Формувальний етап передбачав виконання таких завдань:

1) розробити систему роботи з розвитку критичного мислення, відповідно до визначених педагогічних умов: урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів; поетапності у роботі з розвитку критичного мислення в молодших школярів; урахування компонентів (складових) критичного мислення.

2) реалізувати розроблену систему роботи з розвитку критичного мислення молодших школярів, впроваджуючи технологію РАФТ.

Ми розробили систему роботи з розвитку критичного мислення молодших школярів 3 класу на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобом технології РАФТ. Спочатку ми схарактеризували етапи роботи з таблицями РАФТ-технології (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7.

Етапи роботи технології РАФТ

№ п/п	Етап	Мета етапу	Зміст роботи
1.	Підготовчий	Організація та планування роботи	Пояснення понять «роль», «аудиторія», «формат» та «тема». Складання таблиці «РАФТ». Обговорення ідей написання тексту. Вибір ролі тексту. Вибір аудиторії тексту. Вибір формату тексту. Вибір теми тексту. Складання плану тексту.
2.	Основний	Реалізація таблиці у текст	Написання тексту відповідно до обраної ролі, аудиторії, формату і теми. Виявлення помилок у власному тексті. Корегування помилок.
3.	Підсумковий	Презентація власного тексту та підведення підсумків	Оприлюднення тексту. Співставлення отриманого результату із очікуваним. Оцінка роботи. Рефлексія. Самооцінка роботи.

Під час *підготовчого етапу* ми формували в учнів 3 класу поняття «роль», «аудиторія», «формат» та «тема». Розглядали ці компоненти крізь призму реального життя.

Застосування технології РАФТ ми розпочинали з підготовки таблиці «РАФТ», яка складається з чотирьох стовпчиків:

1. Роль (Хто автор?).
2. Аудиторія (На якого слухача спрямовано?).
3. Формат (У якому жанрі розповідь?).
4. Тема (Про що пишеш? Яка ідея розповіді?).

Далі ми заповнювали таблицю відповідно цим стовпчикам.

Роль. Разом з учнями, ми обговорювали всі можливі ролі, тобто обрали автора: від кого буде йти розповідь?, хто став дійсним учасником подій з даної теми або хто хотів би створити цю розповідь?.

Аудиторія. Тобто треба було дати відповідь на такі запитання як: «Для кого я пишу?», «Що я знаю про свою аудиторію (слухачів або читачів)?».

Формат. Обговорювали, у якому форматі має бути подано твір. Щоб з цією позицією не виникли деякі проблеми, так як у молодших школярів не багать знань з приводу жанрового розмаїття, на перших спробах ми пропонували прості жанри написання: sms-повідомлення, звертання або запрошення. Коли учні більш вміло почали виконувати таке завдання, використовували більш складні жанри творів: невелика розповідь, вірш, заява, лист або розписка.

Тема. Важливий етап у роботі даної технології. Він спрямований на визначення тематики розповіді, для себе учень має відповісти на питання: «Про що буде цікаво чи корисно дізнатись моїй аудиторії?».

Важливо було, щоб учні зрозуміли, як ці компоненти впливають на написання тексту і як їх правильний вибір допомагає досягнути певної мети в письмі. Під час обговорення учні обмінювались ідеями щодо тексту. Вони ділилися своїми думками, запитували один одного про їхні ідеї та пропозиції.

Після вибору ролі, аудиторії, формату і теми, учні складають план тексту, де визначають основні розділи або пункти, які вони будуть розглядати у тексті. План допомагає організувати думки та зміст тексту перед фактичним написанням.

Основний етап – етап самостійної роботи. Учні приступають до написання власних висловлювань відповідно до обраної ролі, аудиторії, формату і теми. Далі, вони перечитували свій текст та знаходили свої граматичні, стилістичні або лексичні помилки. Після виявлення помилок учні вносили виправлення та вдосконалювали свій текст.

На *підсумковому етапі* учні зачитували свої тексти і порівнювали їх з вибраними компонентами РАФТ (роль, аудиторія, формат, тема). Обговорювали, як вони впоралися з обраною роллю, аудиторією, форматом і темою, а також як вони бачать можливості для поліпшення своїх навичок у майбутньому. Здобувачі освіти також оцінювали свою роботу, порівнюючи її зі своїми очікуваннями та знаннями, які вони отримали під час виконання завдання.

На прикладі фрагментів уроків літературного читання розглянемо послідовність реалізації розробленої нами системи роботи з розвитку критичного мислення учнів експериментального класу за допомогою технології РАФТ.

Фрагмент уроку № 1

Тема: Легенди нашого краю. «Цвіркун»

Мета: пояснити поняття «легенда» через зміст легенди «Цвіркун», навчити розпізнавати основні ознаки та характеристики легенди у тексті, орієнтуватися у структурі тексту, висловлювати власне ставлення до прочитаного, оцінювати вчинки дійових осіб; розвивати критичне мислення, зв'язне мовлення, творчу уяву учнів; виховувати доброту, чуйність, доброзичливість, порядність, непримиренність до зла й несправедливості, любов до художнього слово

Обладнання: текст легенди, картки з таблицями.

Хід уроку:

I. Організація класу

II. Мовленнєва розминка

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1. Самостійне мовчазне читання учнями легенди (до кінця)
2. Опрацювання легенди «Цвіркун» за технологією РАФТ.

Вивіщуємо таблицю РАФТ.

– Розгляньте таблицю. Вона містить чотири стовпчики:

Роль	Аудиторія	Формат	Тема

– Які ролі ми можемо виділити в нашій легенді?

– Називаємо по черзі усі можливі ролі та записуємо в таблиці, в першій колонці.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хлопчина цвіркун, народ, володар, вороги, рослини; пташки, мелодія.			

– Хто може виступити слухачем або читачем свого повідомлення?

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хлопчина цвіркун, народ, володар, ворог, рослини; пташки, мелодія.	учні; народ; ворог; раб; Батьківщина.		

– А тепер подумайте і назвіть можливий жанр, тобто формат тексту.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хлопчина цвіркун, народ, володар, вороги, рослини; пташки, мелодія.	учні; народ; ворог; раб; Батьківщина.	вірш; пісня; заклик; казка; оповідання; лист; повідомлення.	

- Обираємо тему: «Заздрість вбиває душу»
- Тепер перечитуємо виявлені соціальні ролі, відповідну аудиторію, форму(жанр), тему та робимо вибір.

3. Написання власного висловлювання

- Створюємо текст відповідно до обраних ролі, аудиторії, формату і теми (робота у групах чи індивідуально 15-20 хвилин).

ЛЕГЕНДИ РІДНОГО КРАЮ. “ЦВІРКУН”

1.Оберіть роль, аудиторію та формат тексту.
2.Напишіть текст до теми з таблиці.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
хлопчина цвіркун, народ, володар, вороги, рослини; пташки, мелодія.	учні; народ; ворог; раб; Батьківщина.	вірш; пісня; заклик; казка; оповідання; лист; повідомлення.	«Заздрість вбиває душу»

- Зачитуємо, тобто «оприлюднюємо» створений текст.
- *Подаємо власний приклад:*

Роль: Рослини та пташки.

Аудиторія: володар чужих земель

Формат: Повідомлення

Тема: «Заздрість вбиває душу»

Текст: *«Великий Володарю, чи вже ти здобув те, що прагнув від звичайного хлопця? Чи ще потрібні тобі підтвердження того, що він не подарує тобі тієї мелодії щастя, якої ти так бажаси? Прошу тебе, відпусти. Хлопчик не віддасть бажаного тобі. Не забирай його життя, адже він приносить щастя лише тим, хто дійсно прагне його знайти. Той, хто*

забирає життя й тримає задріість та прагнення до багатства у своєму серці, ніколи не осягне тієї істинної мелодії щастя.»

VI. Підсумок уроку

- Яку легенду опрацювали на сьогоднішньому уроці?
- Який висновок можемо зробити?

VII. Рефлексія

Фрагмент уроку № 2

Тема: Українська народна казка «Мудра дівчина».

Мета: ознайомити учнів із народною казкою, її особливостями; ознайомити із українською народною казкою «Мудра дівчина»; вчити усвідомлено сприймати і аналізувати текст; розвивати вміння ставити питання, висловлювати свої думки; розвивати зв'язне мовлення та навички читання, вміння відтворювати зміст прочитаного; формувати вміння читати в особах, правильно інтонуючи мову дійових осіб; виховувати такі якості, як кмітливість, співчуття, уважність.

Обладнання: текст казки, картки з таблицями.

Хід уроку:

I. Організація класу

II. Мовленнєва розминка

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1. Самостійне мовчазне читання учнями легенди (до кінця)
2. Опрацювання легенди «Цвіркун» за технологією РАФТ.

Вивішуємо таблицю РАФТ.

- Розгляньте таблицю. Вона містить чотири стовпчики:

Роль	Аудиторія	Формат	Тема

- Які ролі ми можемо виділити в нашій легенді?
- Називаємо по черзі усі можливі ролі та записуємо в таблиці, в першій колонці.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
письменник, учень, Маруся, пан, батько, брат, прислуга.			

– Хто може виступити слухачем або читачем свого повідомлення?

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
письменник, учень, Маруся, пан, батько, брат, прислуга.	учні, учитель, родичі, друзі, однокласники, селяни, прислуга, брат.		

– А тепер подумайте і назвіть можливий жанр, тобто формат тексту.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
письменник, учень, Маруся, пан, батько, брат, прислуга.	учні, учитель, родичі, друзі, однокласники, селяни, прислуга, брат.	повідомлення, діалог, історія, оповідання, казка, вистава, твір, розповідь.	

– Обираємо тему:

– Тепер перечитуємо виявлені соціальні ролі, відповідну аудиторію, форму(жанр), тему та робимо вибір.

4. Написання власного висловлювання

– Створюємо текст відповідно до обраної ролі, аудиторії, формату і теми (робота у групах чи індивідуально 15-20 хвилин).

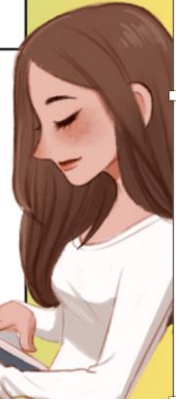
–Зачитуємо, тобто «оприлюднюємо» створений текст.

– *Подаємо власний приклад:*

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА «МУДРА ДІВЧИНА»

1. Оберіть роль, аудиторію та формат тексту.
2. Напишіть текст до теми з таблиці.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
автор, дитина, Маруся, пан, батько (убогий брат), багатий брат, слуги.	діти, вчитель, батьки (рідні), друзі, однокласники, селяни, слуги, багатий брат.	повідомлення, діалог, історія, оповідання, казка, вистава, твір, розповідь.	«Мудрість», «Справедливість» «Жадібність» «Працьовитість» «Багатство»

Роль: Маруся

Аудиторія: діти

Формат: повідомлення

Тема: «Мудрість»

Текст: *«Діти, розум – найбільше з багатств, які можуть бути у людини.*

Щирі почуття й повага до старших завжди перемагають, а пихаті багатії й користолобці завжди зазнають поразки.»

VI. Підсумок уроку

VII. Рефлексія

Фрагмент уроку №3

Тема: О. Олесь «Степ»

Мета: ознайомити дітей із віршем «Степ»; ознайомити з біографією поета О. Олесь; формувати вміння виділяти слова інтонацією; вдосконалювати навички читання; розвивати критичне мислення; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати любов до природи рідного краю.

Обладнання: текст вірша, таблиця РАФТ

Хід уроку:

I. Організація класу

II. Мовленнєва розминка

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1. Опрацювання вірша Олександра Олеся «Степ»

2. Написання невеликого висловлювання за технологією РАФТ.

ОЛЕКСАНДР ОЛЕСЬ «СТЕП»

Складіть таблицю РАФТ:

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Художник			

Напишіть невелике висловлювання від імені художника.

– Ви отримали таблицю РАФТ. Погляньте, один компонент таблиці вже заповнений. В яку роль ми маємо вжитись сьогодні?

– Так, в роль художника.

– А тепер нам потрібно заповнити інші стовпчики таблиці.

– Для кого ми можемо писати від імені художника?

– Записуємо в таблицю відповіді: *учні, митці-художники, журналісти, учитель.*

– Художники зазвичай багато працюють. Давайте вирішимо на який формат тексту у них вдосталь часу?

– Записуємо в третю колонку: *повідомлення, оголошення, звертання, запрошення.*

– Давайте оберемо влучну тему, яка поєднає вірш про степ і художню діяльність.

– Влучною темою буде: *«Пейзажі степу».*

– Тепер ви самі обираєте аудиторію і формат тексту і пишете невелике висловлювання від імені художника на обрану тему.

3. Презентація висловлювань

– *Подаємо власний приклад:*

Роль: Художник

Аудиторія: митці-художники

Формат: запрошення

Тема: «Пейзажі степу»

Текст: *«Шановні колеги! Запрошую усіх вас, приєднатись до мого майстер-класу з малювання пейзажу. Зустріч проходитиме у суботу у межах степу за містом»*

4. *Оцінювання*

VI. Підсумок уроку

VII. Рефлексія

Фрагмент уроку №4

Тема: Анатолій Костецький «Як захочеш – буде все!»

Мета: ознайомити учнів з біографією Анатолія Костецького та його творчістю; розвивати навички виразного читання, критичного аналізу опрацьованого твору, кмітливність, спостережливість, творчі здібності учнів; виховувати кращі людські якості.

Обладнання: текст вірша, таблиця «РАФТ»

Хід уроку:

I. Організація класу

II. Мовленнєва розминка

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1. *Опрацювання вірша Анатолія Костецького «Як захочеш - буде все!»*
2. *Написання невеликого висловлювання за технологією РАФТ.*

АНАТОЛІЙ КОСТЕЦЬКИЙ «ЯК ЗАХОЧЕШ — БУДЕ ВСЕ!»

Заповніть таблицю:

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
		Оголошення	

Напишіть оголошення.

- Ви отримали таблицю РАФТ.
- Погляньте, один компонент таблиці вже заповнений. В якому форматі ми будемо писати?
 - У форматі оголошення.
 - А тепер вам потрібно заповнити усі інші стовпчики таблиці самостійно.
 - Аналізуючи вірш, подумайте, про що можна написати оголошення?
 - Записуємо в останній стовпчик тему.
 - А тепер давайте вирішимо, від якого імені ми будемо писати?
 - Записуємо в першу колонку.
 - Оберіть свою аудиторію, тобто для кого ви хочете написати оголошення на обрану тему?
 - Далі, ви самостійно пишете невеликий текст за критеріями, які обрали.

3. Презентація висловлювань

– Подаємо власний приклад:

Роль: вчитель

Аудиторія: учні

Формат: оголошення

Тема: «Годівничка»

Текст:

ОГОЛОШЕННЯ

У понеділок _____ проведитиметься конкурс на кращу виготовлену годівничку для птахів. Усі годівнички розвісимо у сільському парку.

Євгенія Сергіївна

4. *Оцінювання*

VI. Підсумок уроку

VII. Рефлексія

Фрагмент уроку №5

Тема: Галина Джемула «Як Андрійко вчився заощаджувати?»

Мета: навчати учнів виразно читати віршований текст; вдосконалювати навички інтонування речення, аналізу прочитаного; розвивати уміння ді враження від прослуханого твору; розвивати критичне мислення, вміння висловлювати свою думку; спонукати бажання бути заощадливим.

Обладнання: текст вірша, таблиця РАФТ

Хід уроку:

I. Організація класу

II. Мовленнєва розминка

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1. *Опрацювання вірша Галини Джемули «Як Андрійко вчився заощаджувати?»*

2. *Написання невеликого висловлювання за технологією РАФТ.*

ГАЛИНА ДЖЕМУЛА
«ЯК АНДРІЙКО ВЧИВСЯ ЗАОЩАДЖУВАТИ»

Заповніть таблицю:

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Тато			

Напишіть висловлювання від імені тата.

– Ви отримали таблицю РАФТ. Погляньте, один компонент таблиці вже заповнений. В яку роль ми маємо вжитись сьогодні?

– Так, в роль тата.

– А тепер нам потрібно заповнити інші стовпчики таблиці.

– Подумайте, для кого ми можемо писати від імені тата?

– Записуємо в таблицю відповіді.

– Аналізуючи прочитаний вірш, про що тато може написати? Це і буде тема нашого тексту.

– Записуємо в останню колонку.

– Тепер ви самі обираєте формат тексту і пишете невелике висловлювання від імені тата на обрану тему.

3. Презентація висловлювань

– Подаємо власний приклад:

Роль: Тато

Аудиторія: дитина

Формат: sms-повідомлення

Тема: «Заощадження»

Текст: *«Доню, не витрачай зайвих коштів, щоб назбирати коштів на ту іграшку, яку ти обрала»*

4. Оцінювання

VI. Підсумок уроку

VII. Рефлексія

Наведені фрагменти уроків демонструють поетапність роботи з розвитку критичного мислення засобами технології РАФТ молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Опрацьовуючи літературний твір, ми застосовували різні підходи впровадження технології РАФТ. Розроблена нами система роботи ґрунтувалася на раніше сформованих поняттях «ролі», «аудиторії», «формату», «теми».

Ми переконалися, що критичне мислення передбачало інтелектуальну роботу учнів, засновану на знаннях мови та логіки з метою знаходження доказів і логічних аргументів під час виконання розроблених нами завдань і вправ.

Отже, нами було проведено формувальний етап експерименту, під час якого ми розробили систему роботи з розвитку критичного мислення учнів третього класу, та реалізували її засобом технології РАФТ. Такий підхід сприяв розвитку критичного мислення молодших школярів, а саме розвитку умінь аналізувати інформацію, виділяти головне і другорядне у тексті, творчо інтерпретувати літературні твори та виражати свої думки і ідеї в письмовій формі.

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи

Третім етапом дослідження був *контрольний*, під час якого ми провели повторну діагностику рівнів розвитку критичного мислення молодших школярів. На цьому етапі експерименту взяли участь ті ж учні третіх класів – експериментального і контрольного. Основною метою контрольного етапу було перевірити, чи змінився рівень розвитку критичного мислення здобувачів освіти експериментального класу.

На цьому етапі ми здійснили обробку, аналіз та узагальнення отриманих даних (порівняння контрольних зрізів, експертних оцінок розвитку критичного мислення молодших школярів до і після дослідно-експериментальної роботи та оформлення висновків).

Для повторної діагностики розвитку критичного мислення молодших школярів ми використали такі методики:

- 1) методика «Прості аналогії»;
- 2) анкета «Для чого потрібно критично мислити?»;
- 3) методика «Нісенітниця».

Ми узагальнили результати, отримані в ході проведення усіх методик, та занесли їх у таблицю 2.8.

Таблиця 2.8.

**Рівні розвитку критичного мислення молодших школярів на
контрольному етапі дослідження**

№ п/п	Рівень розвитку критичного мислення	Експериментальний клас	Контрольний клас
1.	Високий	28,6 %	11,1 %
2.	Середній	50 %	50 %
3.	Низький	21,4 %	38,9 %

Отже, з таблиці 2.8. видно, що високий рівень розвитку критичного мислення мають 28,6% учнів експериментального класу та 11,1 % контрольного класу; середній рівень – 50 % учнів експериментального класу та 50 % учнів контрольного класу; низький рівень – 21,4% учнів експериментального класу і 38,9% учнів контрольного класу.

Рівні розвитку критичного мислення здобувачів освіти експериментального класу на контрольному етапі дослідження представлено на рис. 2.5.

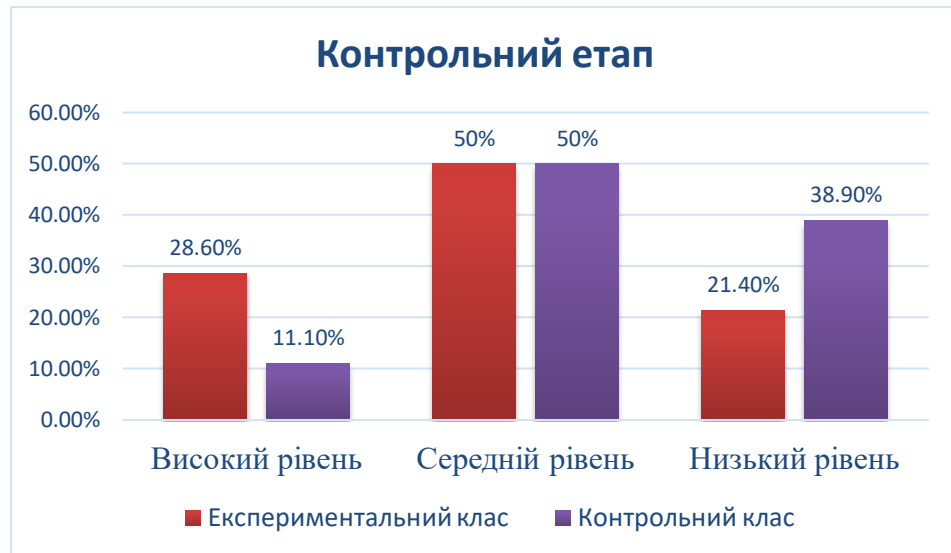

Рис. 2.5. Рівень розвитку критичного мислення в учнів експериментального та контрольного класів на контрольному етапі дослідження

Порівняння рівнів розвитку критичного мислення молодших школярів експериментального та контрольного класів на констатувальному і контрольному етапі дослідження відображено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Порівняння рівнів розвитку критичного мислення учнів експериментального та контрольного класів на констатувальному і контрольному етапі дослідження

№ п/п	Рівень розвитку критичного мислення	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		констатувальний етап	контрольний етап	констатувальний етап	контрольний етап
1.	Високий	14,3%	28,6 %	11,1%	11,1 %
2.	Середній	50%	50 %	50%	50 %
3.	Низький	35,7%	21,4 %	38,9%	38,9 %

З порівняльної таблиці видно, що більшість молодших школярів експериментального класу, які мали низький рівень на констатувальному етапі експериментальної роботи, на контрольному етапі вийшли на середній рівень. А ті, які мали середній рівень, вийшли на високий рівень. В учнів контрольного класу змін в розвитку критичного мислення не відбулося: вони залишилися на тому ж рівні.

Отже, можна зробити висновок, що розроблена і реалізована нами система роботи з розвитку критичного мислення засобом технології РАФТ є ефективною. Системне використання учителями такої системи роботи сприятиме розвитку умінь аналізувати інформацію, знаходити рішення завдань різного ступеня складності, мислити швидко і ефективно у нестандартних життєвих ситуаціях, тобто повноцінному розвитку критичного мислення.

Висновки до розділу 2

1. Вивчення стану досліджуваної проблеми в практиці шкільного навчання свідчить, що учителі початкових класів звертають увагу на проблему розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Аналіз досвіду роботи вчителів підтверджує, що РАФТ-технологія ефективна для розвитку критичного мислення в умовах НУШ.

2. За результатами діагностування виявлено, що молодшим школярам важко знаходити помилки і правильні рішення у розв'язанні складних ситуацій. У більшості здобувачів освіти не сформоване критичне мислення, зокрема високий рівень розвитку критичного мислення мають 14,3% учнів експериментального класу та 11,1% контрольного класу; середній рівень – по 50% учнів експериментального і контрольного класів; низький рівень – 35,7% учнів експериментального класу і 38,9% учнів контрольного класу. Результати дослідження дали змогу оцінити рівень розвитку критичного мислення молодших школярів як такий, що потребує корекції.

3. Нами було проведено формувальний етап експерименту, під час якого ми розробили систему роботи з розвитку критичного мислення учнів третього класу та реалізували її засобом технології РАФТ. Такий підхід сприяв розвитку критичного мислення молодших школярів, а саме розвитку умінь аналізувати інформацію, виділяти головне і другорядне у тексті, творчо

інтерпретувати літературні твори та виражати свої думки і ідеї в письмовій формі.

4. Під час контрольного етапу проведено повторну діагностику рівнів розвитку критичного мислення молодших школярів. Більшість здобувачів початкової освіти експериментального класу, які мали низький рівень на констатувальному етапі експериментальної роботи, на контрольному етапі вийшли на середній рівень. А ті, хто мали середній рівень, перейшли до категорії учнів з високим рівнем. В здобувачів початкової освіти контрольного класу змін в розвитку критичного мислення не відбулося: вони залишилися на тому ж рівні.

5. Розроблена і реалізована нами система роботи з розвитку критичного мислення засобом технології РАФТ є ефективною. Системне використання учителями такої системи роботи сприятиме розвитку умінь аналізувати інформацію, знаходити рішення завдань різного ступеня складності, мислити швидко і ефективно у нестандартних життєвих ситуаціях, тобто повноцінному розвитку критичного мислення.

Висновки

1. Вивчення наукової літератури дозволяє розуміти критичне мислення як інтегративну властивість особистості, яка передбачає узагальнення, поєднання та розвиток цілого спектра якостей, умінь учня і соціально значущих рис, що сприяють всебічному і гармонійному розвитку особистості. Критичне мислення дає змогу учням початкової школи самостійно планувати свої дії, цілеспрямовано аналізувати та критично оцінювати інформацію, вибрати розумні шляхи вирішення проблемних ситуацій.

2. З'ясовано, що розвинене критичне мислення дозволяє вирішувати складні проблеми, планувати свої дії, проводити цілеспрямований аналіз і оцінку інформації, обирати розумні рішення в проблемних ситуаціях і ефективно взаємодіяти з іншими. У сучасному світі, де інформація постійно змінюється, а проблеми стають дедалі складнішими, критичне мислення є ключовою складовою успіху. Розвитку цієї навички варто сприяти на всіх рівнях освіти для того, щоб громадяни могли приймати обґрунтовані рішення та сприяти розвитку суспільства та інноваціям.

3. З'ясовано, що розвиток критичного мислення молодших школярів є актуальним і важливим завданням НУШ. Починаючи з раннього дитинства, дітей слід привчати правильно висловлювати свої думки, оцінки, судження, переконання. Розвиток критичного мислення – це складний і довготривалий процес, який передбачає організовану та поетапну розумову діяльність учнів під керівництвом педагога. Критичне мислення у молодших школярів формується та розвивається під час обробки інформації, вирішення завдань і проблем, оцінки ситуацій та вибору раціональних методів діяльності.

4. Визначено, що ефективним засобом розвитку критичного мислення є технологія РАФТ. Такий підхід дозволяє організувати процес взаємодії учнів з інформацією, щоб побачити проблему з різних точок зору та отримати глибше розуміння сутності речей. Стратегія РАФТ відкриває перед учнями

можливість імпровізувати і розглядати можливі дії в різних обставинах, давати моральну оцінку подіям та особистостям. За допомогою технології РАФТ учні вчаться створювати цікаві і оригінальні тексти, самостійно знаходити і аналізувати інформацію, об'єктивно оцінювати свої знання.

5. Встановлено, що технологія РАФТ сприяє активному залученню учнів в освітній процес, оскільки вони перетворюються зі звичайних слухачів на активних учасників. Здобувачі освіти входять в роль, розуміють потреби своєї аудиторії та вибирають формат, що найкраще відповідає контексту. Цей підхід допомагає учням бачити зв'язок між тим, що вони вивчають, і реальними ситуаціями та проблемами у світі. Він стимулює критичне мислення, оскільки учні повинні обмірковувати можливі наслідки своїх рішень, аналізувати інформацію та давати обґрунтовані оцінки.

6. З'ясовано, що ефективному розвитку критичного мислення сприяє створення таких умов: урахування індивідуальних особливостей мислення молодших школярів; поетапність у роботі з розвитку критичного мислення в молодших школярів; врахування компонентів критичного мислення. Забезпечення вказаних умов підвищить рівень розвитку критичного мислення учнів, комунікативних і риторичних навичок, умінь доводити свою точку зору.

7. Вивчення стану досліджуваної проблеми в практиці шкільного навчання свідчить, що учителі початкових класів звертають увагу на проблему розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Аналіз досвіду роботи вчителів переконує, що технологія РАФТ є ефективною для розвитку критичного мислення в умовах НУШ.

8. За результатами діагностування виявлено, що здобувачам початкової освіти складно знаходити помилки та правильні рішення при розв'язанні складних життєвих ситуацій. У більшості молодших школярів не сформоване критичне мислення, зокрема високий рівень розвитку критичного мислення мають 14,3% учнів експериментального класу та 11,1% контрольного класу; середній рівень – 50% здобувачів освіти експериментального класу та 50%

здобувачів освіти контрольного класу; низький рівень – 35,7% здобувачів освіти експериментального класу і 38,9% учнів контрольного класу. Результати дослідження дозволили оцінити рівень розвитку критичного мислення молодших школярів як такий, що потребує корекції, та підтвердили припущення про необхідність розробки програми розвитку критичного мислення молодших школярів.

9. Нами було проведено формувальний етап експерименту, під час якого ми розробили систему роботи з розвитку критичного мислення учнів третього класу та реалізували її засобом технології РАФТ. Такий підхід сприяв розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти, а саме розвитку умінь аналізувати інформацію, виділяти головне і другорядне у тексті, творчо інтерпретувати літературні твори та виражати свої думки і ідеї в письмовій формі.

10. Під час контрольного етапу проведено повторну діагностику рівнів розвитку критичного мислення молодших школярів. Більшість молодших школярів експериментального класу, які мали низький рівень на констатувальному етапі експериментальної роботи, на контрольному етапі вийшли на середній рівень. А ті, хто мали середній рівень, вийшли на високий рівень. В молодших школярів контрольного класу змін в розвитку критичного мислення не відбулося: вони залишилися на тому ж рівні.

11. Встановлено, що розроблена і реалізована нами система роботи з розвитку критичного мислення засобом технології РАФТ є ефективною. Використання учителями такої системи роботи на постійній основі сприятиме розвитку умінь аналізувати інформацію, знаходити рішення завдань різного ступеня складності, мислити швидко і ефективно у нестандартних життєвих ситуаціях, тобто повноцінному розвитку критичного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агаркова Н., Васильєва С. Особливості використання інтерактивних технологій навчання у початковій школі. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № 2. С. 115–121.
2. Амерханян С. Урок української мови з елементами розвитку критичного мислення. *Дивослово*. 2020. № 2. С. 10–12.
3. Арделян О. Загальнопізнавальні вміння як компонент критичного мислення молодших школярів. *Рідна школа*. 2001. № 4. С. 78–80.
4. Бабенко В. Л. Використання стратегії розвитку критичного мислення «РАФТ». URL : <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-strategii-rozvitku-kriticnogo-mislenna-raft-127101.html>
5. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. Київ : АПН, 2000. 316 с.
6. Барабаш О., Глинянюк Н. Вчимося міркувати самостійно та розважливо. Умови розвитку критичного мислення. *Учитель початкової школи*. 2018. № 11. С. 3–7.
7. Батрун І. В. Технологія розвитку критичного мислення і сучасний освітній процес. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 1. С. 9–16.
8. Белкіна-Ковальчук О. В. Критичне мислення учнів початкових класів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 4. С. 37–42.
9. Большакова І. Розвиток критичного мислення. *Початкова освіта*. 2012. № 11. С. 3–7.
10. Большакова І., Пристінська М. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти: у 2-х част. Ч. 1. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.
11. Бородіна Н. Шляхи розвитку критичного мислення. *Філософія та гуманізм*. 2017. № 1. С. 29–37.
12. Василич В. Критичне мислення. *Трудове навчання*. 2019. № 3. С. 58–65.

13. Вашуленко М. С., Васильківська Н. А., Дубовик С. Г. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти : у 2-х част. Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
14. Вашуленко О. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти : у 2-х част. Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
15. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в Новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2019. № 11. С. 115–119.
16. Волошенюк О., Дегтярьова Г., Іванов В. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі : посіб. для вчит. Київ : ЦВП, АУП, 2017. 196 с.
17. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків : Основа, 2007. 108 с.
18. Галаган С. Формування та розвиток критичного мислення молодших школярів. *Педагогічна майстерня*. 2017. № 5. С. 23–27.
19. Галушкіна В. Розвиток навичок критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках в початковій школі. *Liko-school*. URL : <https://liko-school.kiev.ua/images/professional-achievements/robotaGalushkina.pdf>
20. Гаман І. Огляд додатків для розвитку логічного мислення дітей молодшого шкільного віку. *Освітологічний дискурс*. 2023. № 2 (41). С. 37–56.
21. Гільберг Т. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ : Генеза, 2019. 256 с.
22. Гісь О. Продуктивне мислення. *Початкова школа*. 2014. № 2. С. 7–9.

23. Григорович О. Використання технології критичного мислення у процесі формування екологічної культури молодших школярів. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 3 (192). С. 55–59.
24. Гудзик І. Розвиток критичного мислення школярів у навчальній діяльності. *Українська мова та література*. 2004. № 10. С. 3–7.
25. Гунява Г. Розвиток усного мовлення на уроках читання. *Початкова школа*. 2002. № 4. С. 16–17.
26. Державний стандарт початкової освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
27. Дорожко І., Туріщева Л. Конструктори «lego» як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія: Психологія*. 2020. № 61. С. 71–80.
28. Дьюї Д. Психологія і педагогіка мислення. Київ : Наукова думка, 2008. 167 с.
29. Жаркова І., Янкович О. Технологія кейс-стаді в освітньому процесі НУШ як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 9 (15). С. 408–420.
30. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
31. Захарійчук М. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти : у 2-х част. Ч. 1 : Українська мова. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
32. Зеленова Л., Кравченко Т. Розвиток критичного мислення здобувачів освіти – вимога часу. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 1. С. 17–21.
33. Іванчук Г. Розвиток критичного мислення школярів у контексті поглядів американських та українських дослідників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2010. № 5 (2). С. 201–209.
34. Квартюк Н. М. Використання технології критичного мислення на уроках у початковій школі. Кривий Ріг, 2018. 80 с.

35. Клименко В. Умови творчого розвитку особистості. *Завуч*. 2003. № 33. С. 11–14.
36. Козир М., Грабовська М. Уміння доводити власну думку в процесі розвитку критичного мислення молодших школярів. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2019. № 31. С. 46–53.
37. Колток Л. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 66–70.
38. Компаній О. Розвиток критичного мислення у школярів початкових класів: з досвіду роботи. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Т. 177. № 21. С. 13–20.
39. Коротун І. Інтерактивні техніки і технології групової роботи на уроках. *Початкова освіта*. 2007. № 4. С. 21–23.
40. Косма Т. Мислення учнів молодшого шкільного віку. Київ : Рад. школа, 1968. 206 с.
41. Кравцова Н., Придатюк О., Романова В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. У 2-х част. : Ч. 1. Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. 144 с.
42. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови. *Початкова школа*. 2003. № 11. С. 24–26.
43. Кривотенко О. Використання прийомів розвитку критичного мислення на уроках літератури. *Дивослово*. 2018. № 5. С. 6–11.
44. Критика. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>
45. Критичне мислення. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F
46. Кроуфорд А. Технологія розвитку критичного мислення учнів. Київ : Плеяда, 2006. 220 с.

47. Ліоненко М. Методичні особливості формування культури критичного мислення молодших школярів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2022. № 1 (2). С. 28–34.
48. Лук'яненко М. С. Розвиток творчого мислення молодших. *Обдарована дитина*. 2002. № 5. С. 16.
49. Луценко С., Шанскова Т. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/35923>
50. Макошова Ю. Розвиток критичного мислення в умовах активного навчання мови та літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2009. № 25. С. 2–4.
51. Маценко Н., Свір Н. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. Харків : Основа. 2018. 133 с.
52. Мельникова Н. Групові форми роботи як засіб розвитку мислення та підвищення ефективності навчання учнів. *Початкова освіта*. 2013. № 4. С. 3–7.
53. Мелекесцева Н. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами сучасної української дитячої літератури. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. № 27. С. 380–386.
54. Мохонько В. Розширення можливостей критичного мислення: важливість навчання медіаграмотності в школах. *The X International Scientific and Practical Conference «Innovative ways of learning development*. 2023. Р. 152.
55. Нікітіна О. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами STREAM-технології в освітньому середовищі НУІІІ. *InterConf*. 2022. № 28 (137). С. 95–103.
56. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

57. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2019. 208 s.
58. Оліяр М. Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. *Освітні обрії*. 2022. № 54. С. 114–118.
59. Оліяр М. Розвиток критичного мислення молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. *Освітні обрії*. 2023. № 56. С. 73–77.
60. Перхач Л. Формування соціально-комунікативної компетентності засобами технологій розвитку критичного мислення. *Учитель початкової школи*. 2018. № 11. С. 16–19.
61. Підлужна Г. В. Компетентнісний підхід до розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках української мови. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. № 15. С. 8–10.
62. Піка О. В. Стратегія «РАФТ» – сучасний інструмент мовленнєвого розвитку сучасного учня. URL: <https://drive.google.com/file/d/1QCbMmlwPquiqm46yru82K82vruT6bTLk/view>
63. Пługіна А. Теоретико-методичні засади розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 2. С. 35–41.
64. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98.
65. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів. *Дивослово*. 2018. № 5. С. 2–5.
66. Пометун О., Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: метод. посіб. для вчит. Київ, 2017. 96 с.
67. Посохова Н. Критичне мислення у світлі вимог концепції «Нової української школи». *Історія та правознавство*. 2019. № 10. С. 11–13.
68. Радус А. Формування пізнавальної самостійності молодших школярів. *Редакційна колегія*. 2023. С. 65–69.

69. Савченко О. Покликання початкової школи. *Початкова школа*. 2008. № 2. С. 1–3.
70. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ : Рад. школа, 1982. 152 с.
71. Сенчило А. Пізнавальна самостійність як складова розвитку критичного мислення молодших школярів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. № 15. С. 104–106.
72. Сіткар В. І. Психологічний практикум для школярів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 8. С. 13-25.
73. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.
74. Степаненко О., Валентьєва Т., Семчук Б. Розвиток критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів. *Перспективи і інновації*. 2022. № 4. С. 297–309.
75. Степаненко О., Валентьєва Т., Семчук Б. Розвиток критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 4 (9). С. 297–309. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4\(9\)-297-309](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4(9)-297-309)
76. Тарасенко С. Прийоми розвитку критичного мислення на уроках читання. *Початкова освіта*. 2010. № 6. С. 2–8.
77. Терно С. Розвиток критичного мислення. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. 2017. № 4. С. 5–13.
78. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: посіб. для вчит. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. 70 с.
79. Тесленко Т., Губарева Д. Підготовка майбутніх педагогів початкової школи до формування критичного мислення молодших школярів. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 9 (11). С. 233–239. URL : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9\(11\)-233-239](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9(11)-233-239)

80. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>
81. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3- 4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>
82. Ткаченко Л. Структура критичного мислення майбутнього вчителя початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 5. С. 32–35.
83. Тягло О. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі. *Філософія освіти*. 2017. № 2. С. 240–257.
84. Угніч Р. Теорія і практика моделювання компетентнісного уроку. *Дивослово*. 2018. № 5. С. 12–19.
85. Устиченко Н. Розвиток критичного мислення здобувачів освіти за Концепцією «Нова українська школа». *Джерело*. 2022. С. 44–47.
86. Ушневич С., Деркачова О. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами коміксів про війну. *Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр.* 2020. № 6. С. 126–135.
87. Харишин О. Розвиток пізнавальних інтересів учнів. Активізація розумової діяльності. *Початкова школа*. 2001. № 15. С. 4–6.
88. Харковенко Т. П. Стратегія розвитку критичного мислення – «РАФТ». URL: <http://surl.li/gswtl>
89. Химинець А. Формування критичного мислення і творчих здібностей в учнів початкової школи: європейський вимір. *Педагогічні інновації у фаховій освіті*. 2019. № 10. С. 190–197.
90. Хоменко К., Лугова Т. Вправи для розвитку критичного мислення молодших школярів. *Початкова школа*. 2020. № 4. С. 54–56.
91. Цьома Н. Сутність і структура критичного мислення. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4. С. 207–217.

92. Чабайовська М., Омельченко Н., Синільник В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. У 2-х част. : Ч. 1. Тернопіль : Астон, 2020. 160 с.

93. Чабайовська М., Омельченко Н., Синільник В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. У 2-х част. : Ч. 2. Тернопіль : Астон, 2020. 160 с.

94. Швець О. В. Ефективні технології розвитку критичного мислення в молодших школярів під час вивчення природничої освітньої галузі в Новій українській школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 78. С. 135–141.

95. Шевченко О. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку (майстер-клас). *Управління школою*. 2018. № 19. С. 58–64.

96. Шквир О. Критичне мислення молодших школярів : сутність і особливості. *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С. 27–32.

97. Шквир О., Ксьондзик Л. Технологія розвитку критичного мислення молодших школярів: авторський проєкт. *Молодь і ринок*. 2022. № 3. С. 39–43.

98. A Guide to the R.A.F.T. Writing Strategy Across Content Areas. URL : <https://learningfocused.com/a-guide-to-the-r-a-f-t-writing-strategy-across-content-areas/>

99. Classroom Strategies.RAFT. URL : <https://www.readingrockets.org/classroom/classroom-strategies/raft>

100. Dean Deborah. Strategic Writing: The Writing Process and Beyond in the Secondary English Classroom. Urbana, IL: NCTE. 2006. 228 p.

101. Defining Critical Thinking. URL : <https://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>

102. Edward M. Glaser, *An Experiment in the Development of Critical Thinking*, Teacher's College, Columbia University, 1941. 212 p.

103. Ennis R. H. Critical thinking. Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall, 1996. 407 p.

104. How to Use the RAFT Strategy in the Classroom to Develop Reading and Writing Skills? URL : <https://k12teacherstaffdevelopment.com/tlb/how-to-use-the-raft-strategy-in-the-classroom-to-develop-reading-and-writing-skills/#:~:text=This%20strategy%20is%20used%20to%20help%20students%20understand,that%20stands%20for%20Role%2C%20Audience%2C%20Format%20and%20Topic.>

105. Mitchell D. Writing to Learn across the Curriculum and the English Teacher. *The English Journal*. 1996. Vol. 85. № 5. P. 93–97.

106. Paul R., Elder L. Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking, 2019. 48 p.

107. RAFT Writing. URL : <https://www.adlit.org/in-the-classroom/strategies/raft-writing>

108. Santa C. M. Project CRISS: Creating independence through student-owned strategies. 2nd ed. Dubuque, Iowa : Kendall/Hunt, 1996. 194 p.

Додаток А

Анкета для вчителів початкових класів

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

Щиро дякуємо за співпрацю!

Додаток Б

Відповіді вчителів початкових класів на запитання анкети

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

вміння виділити головну і другорядну інформацію

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Так, бо критичне мислення навч. учнів бути об'єктивн. у виборі інформації

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

Не достатньо важливо застосовувати отримані знання в житті, розв'язувати проблеми, спілкуватись

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

Сенкан

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Технологія розв. крит. мислення, в якій учні пишуть власні висловки (грам, аудиторес, форумат, теча)

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

ні, не вистачає часу

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

+

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

Здатність до розуміння та оцінки ризиків і переваг у прийнятті рішень

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Звісно, так як кр. мисл. допомагає ухвалювати рішення і розуміти навколишній світ і це сприяє особистості розвитку

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

Ні, бо аналіз і здатність вирішувати проблеми, допомагають розвинути вольовість індивідуї і приймати ефективні рішення

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

Сенкан

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Важко сказати за таблицею

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

Ні, за браком часу

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

Так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

*Уміння надавати сумнівну інформацію, яку
отримують і шукати альтернативні рішення*

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

*Так, тому що ми хочемо навчити їх
можливо використовувати протягом життя*

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

*Ні, бо люди які знають теорію - не завжди
здосвідують свої знання в сфері освіти*

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

стратегія РАФТ

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

*Технологія написання власи висловлювань,
Р- роль, А-аудиторія, Р-дорист, Т- тема*

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

так

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

Уміти вифільтрувати головну інформацію від допоміжної (вторинної)

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Так, бо розвиває критичне мислення, ми формуюмо навички розв'язання проблем

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

Ні, не достатньо, тому що у нас знаємо потрібно уміти застосовувати на практиці

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

Сенкан

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Це технологія навчання написання текстів за допомогою таблиці (РАФТ)

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

ні

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

Вмінь оцінювати інформацію та спробувати обґрунтувати рішення на основі фактичних доказів

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Формують навички, які можна використовувати протягом всього життя

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

Дуже важливо мати не лише теоретичні знання, а й вміти застосовувати їх на практиці

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

РАФТ-технологія

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Це технологія написання власних висловлювань, де можна грати обидві ролі, аудиторно формат

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

так

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

Здатність до розуміння її істини в різних ситуаціях, варіантів рішень та перелог

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Звісно, саме критичне мислення навч дітей відрізнити дійову інфор, і бути об'єктивним у виборі

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

Ні, так як-от аналіз і навіть допомогати розрізнити важливість інф-ції на прикл. об'єктивності

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

Сенкан

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Технологія написання творів з допомогою спеціальної таблиці

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

ні

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

Справжність піддавати сумніву інформацію, яку ми отримувемо, і шукати альтернативи.

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Так, критичне мислення допомагає зрозуміти і оцінити світ навколо себе щоб відбув особистісний розвиток.

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

Ні, бо звичай люди які знають лише теорію нічого не вміють робити.

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

Рафт технологія

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Р- роль, А- аудиторія, Ф- формат, Т- технологія обравши які, треба написати власне висловлювання.

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

ні

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги!

Пропонуємо Вашій увазі перелік запитань, на які потрібно дати відповіді. Будь ласка, будьте відвертими та щирими, анкета є анонімною.

Бажаємо успіхів!

1. Що Ви розумієте під поняттям «критичне мислення»?

Здаття оцінювати інформацію та приймати обґрунтовані рішення на основі доступних даних.

2. Чи є актуальним і важливим, на Вашу думку, сьогодні розвиток критичного мислення в здобувачів початкової освіти? Чому?

Розвиток критичного мислення підтримує навички співкування, сприяє зр. ефективності навчання.

3. Як Ви вважаєте, чи достатньо сьогодні учням мати лише теоретичні знання? Чому?

В сучасному світі вистачає мати не лише теоретичні знання, а й здатність заст. їх на практиці.

4. Назвіть найбільш ефективні технології та стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі?

асоціативної гри

5. Що Ви розумієте під поняттям «технологія РАФТ»?

Технологія написання творів (про, аудиторія, форма, тема)

6. Чи впроваджуєте Ви в освітній процес РАФТ технологію?

так

7. Як Ви вважаєте, чи доцільно використовувати технологію РАФТ з метою розвитку критичного мислення молодших школярів?

так

Щиро дякуємо за співпрацю!

Додаток В
Методика «Прості аналогії»

Бланк

1. Йти	Співати
Стояти	а) мовчати, б) говорити, в) реготати, г) кричати, д) стояти
2. Потяг	Літак
Вагон	а) небо, б) салон, в) пілот, г) крило, д) летіти
3. Рука	Нога
Рукавиця	а) коліно, б) бігти, в) шкарпетка, г) спорт, д) ступня
4. Дерево	Риба
Ліс	а) карась, б) вудилище, в) рибалка, г) став, д) зграя
5. Малина	Чай
Ягода	а) чорний, б) напій, в) чашка, г) чайник, д) гарячий
6. Автомобіль	Метелик
Колесо	а) яскравий, б) літає, в) крила, г) лялечка, д) гусінь
7. Школа	Лікарня
Учні	а) пацієнти, б) аптека, в) пігулки, г) температура
8. Кошик	Гаманець
Фрукти	а) шкіряний, б) робота, в) клієнт, г) гроші, д) акція
9. Книга	Капуста
Сторінки	а) город, б) полив, в) поле, г) садівник, д) листя
10. Вода	Цукор
Наливати	а) солодкий, б) чай, в) насипати, г) тістечко

Додаток Г
Методика «Нісенітниці»

Додаток Д

Сертифікати за результатами участі у Всеукраїнських конференціях

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КЗ «НІКОПОЛЬСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДОР»

СЕРТИФІКАТ
№ 000209/с-2022
засвідчує, що

Пармонова Євгенія Сергіївна
взяв (взяла) участь у роботі І Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції
«ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»
Кількість годин: 6 годин/0,2 кредитів ЕСТS

02 грудня 2022 року, м. Нікополь

В.о. директора коледжу,
кандидат психологічних наук Наталія ШЕВЧУКОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕРТИФІКАТ / CERTIFICATE
ЗАСВІДЧУЄ, ЩО

Пармонова Євгенія

ВЗЯЛА УЧАСТЬ У X ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ
СТУДЕНТСЬКІЙ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«НАУКОВИЙ ПРОСТІР СТУДЕНТА:
ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ»

Загальна кількість академічних годин: 6 (0,2 кредиту ЕКТС)

 Тарас ОЛЕФІРЕНКО
ДЕКАН ПЕДАГОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

 Тетяна ЗОЛОТАРЕНКО
ГОЛОВА НТСА
ПЕДАГОГІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

31 березня 2023 р.
М. КИЇВ

ДРАГОМАНОВ
МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ
1841 – 1895

